

Ken je grenzen!

sociale weerbaarheid bij kinderen in het basisonderwijs

Karin Bakker

afstuderen

modulecode PEDAFS01RD

afstudeerbegeleider Marleen Bravenboer

onderzoeksverslag

Ken je grenzen!

sociale weerbaarheid bij kinderen in het basisonderwijs

Deze is van jou...
maar waar is die van mij?

Die van hem ligt hier en die van haar daar...
maar waar is die van mij?

Die van jou kan ik inmiddels een beetje herkennen...
maar waar is die van mij?

Ik weet niet waar die is. Geen idee hoe die eruit ziet.
Ligt 'ie altijd op hetzelfde plekje dan?
Ik hoop dat iemand mij kan helpen, mij kan leren hoe het moet.
Tot die tijd zoek ik zelf maar even verder...

Karin Bakker, mei 2014

Inhoud

• Voorwoord	pagina 2
• Samenvatting (in het Nederlands)	pagina 3
• Samenvatting (in het Engels)	pagina 4
• Hoofdstuk 1 - Inleiding	pagina 5
• Hoofdstuk 2 - Situatie en probleemanalyse	pagina 6
• Hoofdstuk 3 - Theoretische achtergrond	pagina 9
• Hoofdstuk 4 - Onderzoeksvraag	pagina 12
• Hoofdstuk 5 - Onderzoeksproces	pagina 13
• Hoofdstuk 6 - Resultaten	pagina 17
• Hoofdstuk 7 - Conclusies	pagina 23
• Hoofdstuk 8 - Aanbevelingen	pagina 27
• Hoofdstuk 9 - Evaluatie	pagina 29
• Literatuurlijst	pagina 31
• Bijlagen	pagina 32

Voorwoord

Voor u ligt mijn onderzoeksverslag met de titel: 'Ken je grenzen!'. Dit onderzoeksverslag is geschreven in het kader van het afstuderen binnen de deeltijdopleiding Pedagogiek aan de hogeschool Rotterdam.

Al een aantal jaren ben ik werkzaam op CBS De Vrijenburg, te Barendrecht. Als groepsleerkracht in de bovenbouw is mij duidelijk geworden, hoe belangrijk het is dat kinderen sociaal weerbaar zijn in de huidige maatschappij. Met veel plezier heb ik onderzoek gedaan en mijn bevindingen in dit verslag weergegeven.

Graag wil ik een aantal personen bedanken, namelijk:

- Marleen Bravenboer, mijn afstudeerbegeleider. Zij heeft mij gesteund gedurende mijn opleiding en dan voornamelijk met betrekking tot het afstuderen. Haar opbouwende kritiek, steun, ervaring en expertise hebben bijgedragen, dank hiervoor.
- Diana Opmeer, mijn direct leidinggevende (teamleider bovenbouw CBS De Vrijenburg) en begeleider. Ze heeft me geholpen / gecoacht op een passende manier en hier ben ik haar dankbaar voor.
- CBS De Vrijenburg, met in het bijzonder Aad Kal (directeur). Hij heeft mij het vertrouwen en de vrijheid gegeven om dit onderzoek uit te voeren.
- De ouders/verzorgers van CBS De Vrijenburg en de leerlingen van groep 6, 7 en 8 van CBS De Vrijenburg, die gediend hebben als respondent voor dit onderzoek.
- Alle collega's van CBS De Vrijenburg, met in het bijzonder de intern begeleiders en leerkracht bewegingsonderwijs. Bedankt voor alle interesse, informatie, bemoedigende woorden en/of medewerking.
- Bram Franken, buurtsportcoach van wijk Vrijenburg, te Barendrecht. Fijn dat hij de moeite en tijd vrij heeft gemaakt om zijn visie met mij te delen.
- Familie en vrienden, bedankt voor de hulp, feedback en ondersteuning.

Ik wens u veel leesplezier!

Samenvatting (in het Nederlands)

Het onderzoek vindt plaats in de wijk Vrijenburg, hoofdzakelijk op CBS De Vrijenburg, te Barendrecht. Steeds meer jonge mensen ondervinden problemen en achterstanden in hun sociaal-emotionele ontwikkeling (Ykema, 2013). Het is belangrijk om zelfredzaam te zijn en je in de hedendaagse maatschappij te kunnen weren tegen alle negatieve invloeden. Om in de maatschappij te kunnen functioneren is het daarom belangrijk sociaal weerbaar te zijn. Je moet jezelf kunnen profileren en jezelf staande houden, hiervoor moet je stevig in je schoenen staan. Je zult moeten weten waar je eigen grenzen liggen en die aan anderen duidelijk kunnen maken. Eveneens is het van belang de grenzen van anderen te herkennen en hier respectvol mee om te gaan. Een kind dat niet of onvoldoende sociaal weerbaar is, ondervindt problemen. Helaas is er momenteel geen passende interventie op CBS De Vrijenburg, vandaar dit onderzoek.

Door het achterhalen van behoeften en het vergaren van de juiste informatie, middels bevragen, literatuuronderzoek en observatielijsten, zijn de resultaten betreffende dit onderzoek verzameld. De resultaten geven een beeld van de huidige situatie vanuit het oogpunt van de leerlingen, de visie van de betrokkenen en de behoeften van de ouders/verzorgers. Grotendeels is te stellen dat de leerlingen voldoende sociaal weerbaar zijn, echter wordt duidelijk dat de ouders/verzorgers vinden dat er, naast het huidige aanbod binnen de reguliere onderwijstijd, meer tijd besteed moet worden aan het weerbaar maken van kinderen. Tevens vindt het merendeel van de ouders/verzorgers dat er ook buiten de reguliere onderwijstijd meer aandacht moet zijn voor de sociale ontwikkeling / weerbaarheid van kinderen. Ook uit de observatielijsten van ZIEN! (expertsysteem voor het bevorderen van de sociaal emotionele ontwikkeling van kinderen) blijkt dat er voor een groot deel van de leerlingen een zorgbehoefte betreffende sociale vaardigheden is.

Uit dit onderzoek zijn aanbevelingen gekomen, ofwel een adviesrapport, voor de opdrachtgever. Als vervolg op dit onderzoek zal gekeken moeten worden welke mogelijkheden er liggen voor het realiseren van (een van) de aanbevelingen.

Samenvatting (in het Engels)

The research takes place in the district Vrijenburg, mainly on the Christian elementary school Vrijenburg, located in Barendrecht, The Netherlands. An increasingly part of the young people are experiencing problems and disadvantages in their social-emotional development (Ykema, 2013). It is necessary to be self-reliant and to be able to withstand all kind of negative influences from today's society. In addition, it is of utmost importance to be socially aware in order to function in nowadays society. A child must be able to present itself in a confident way and carry on, no matter what. You must recognize your own limits and make those limits clear to other people. Furthermore, it is important to recognize the limits of others and deal with these in a respectful way. A child, who is not or insufficiently socially aware, will experience problems. Unfortunately, there is currently no adequate intervention on the Christian elementary school Vrijenburg, hence this research.

The results on this research are collected by gathering relevant information and figure out the needs, through questioning, observation lists and a literature study. The results reflect the current situation from the perspective of the pupils, the vision of the people involved and the needs of the parents/guardians. The research shows that the students are sufficiently socially aware, however, it becomes clear that in the opinion of the parents/guardians more time should be spend on this subject. In their view, next to the current available time within the Dutch teaching program, additional time/programs should be developed on this subject. Most of the parents/guardians share the opinion that more attention should be paid to the social development and defensibility for children, also outside regular school time.

Observation lists from ZIEN! (expert system for the promotion of social and emotional development of children) show a need for care regarding social skills for a large part of the pupils.

Recommendations from this research resulted in an advisory report for the employer. An assessment should be made on the opportunities to actually realize (one of) the recommendations.

Hoofdstuk 1 Inleiding

Al een langere tijd liep ik door school met een idee... Het maken van een afstudeeropdracht, met een bijbehorend onderzoek was een perfecte kans hier concreet mee aan de slag te gaan. Allereerst heb ik mijn idee voorgelegd aan een aantal medestudenten en collega's. Met beiden heb ik gebrainstormd over de mogelijkheden en onmogelijkheden.

Om dit idee verder vorm te geven had ik uiteraard een opdrachtgever nodig, vandaar dat ik een gesprek ben aangegaan met mijn direct leidinggevende (teamleider bovenbouw) en de directeur. In dit gesprek heb ik mijn vraagstelling voorgelegd en goedkeuring voor het uitvoeren van een onderzoek gevraagd. 'Als dit in je hoofd / hart zit, dan moet je er mee aan de slag gaan!' was de reactie van mijn directeur. 'Wij als school zullen je steunen, mits dat binnen de mogelijkheden ligt.' vervolgde hij het gesprek. Ook de teamleider stemde in.

Na de goedkeuring van Hogeschool Rotterdam, stonden alle lichten op groen... Hopelijk is jullie interesse inmiddels voldoende aangewakkerd om met plezier mijn onderzoeksverslag te lezen.

Hoofdstuk 2 Situatie en probleemanalyse

Na het afronden van mijn middelbare school, ben ik de studie MBO commerciële economie gaan doen. Vervolgens heb ik mijn PABO diploma (pedagogische academie basisonderwijs) behaald. Na het behalen van mijn diploma, heb ik in 2008 een contract getekend bij de vereniging PCPO Barendrecht en Ridderkerk. Sindsdien ben ik werkzaam op CBS De Vrijenburg in Barendrecht. Binnen dit werkveld en dan met name gericht op deze doelgroep heb ik mijn onderzoek uitgevoerd.

- **situatie**

Om een duidelijk beeld te schetsen van deze school, hieronder een fragment uit mijn eindopdracht van de module 'organisatie en beleid' (Bakker, 2013);

"CBS De Vrijenburg is een basisschool gelegen in de wijk Vrijenburg, in het nieuwe gedeelte van Barendrecht (Carnisselande). De school is gestart in het schooljaar 2005-2006, het is relatief nog een zeer jonge school. De school is nog volop in ontwikkeling en momenteel wordt er gewerkt aan de professionalisering van het beleid en de organisatie.

Startend met 24 leerlingen en 3 medewerkers is de school inmiddels uitgegroeid tot een school met meer dan 400 leerlingen en ruim 30 medewerkers (directie, teamleiders, interne begeleiders, leerkrachten en onderwijsondersteunend personeel). De explosieve groei van het leerlingenaantal heeft ervoor gezorgd, dat er hard gewerkt wordt om de aanpak en het aanbod vast te leggen (door het concreet opstellen van beleidsstukken). Tevens is de leerlingenpopulatie aan een enorme verschuiving onderhevig geweest. Daar waar er eerst voornamelijk vrijstaande huizen en twee-onder-een-kap huizen zijn opgeleverd, zijn er in een later stadium ook sociale huurwoningen bijgekomen."

Vooraf dit laatste is van belang voor mijn onderzoek. Aangezien de sociale ontwikkeling van kinderen geheel of gedeeltelijk afhankelijk is van de populatie met de daarbij behorende thuissituatie. Het economisch welzijn (situatie op de arbeidsmarkt en inkomenspositie) van een gezin heeft invloed op de sociale stabiliteit en hun maatschappelijk welzijn. Kinderen van laagopgeleide ouders hebben vaker leerachterstanden, niet voor niets is er een gewichtenregeling in het basisonderwijs. Het opleidingsniveau van de ouders bepaalt welke financiële middelen een school ontvangt om onderwijsachterstanden weg te werken (rijksoverheid, z.d.). Echter ben ik ook van mening dat geheel of gedeeltelijk de motorische vaardigheden van een kind van invloed zijn op de sociale ontwikkeling van een kind, met in het bijzonder de sociale weerbaarheid van kinderen. Hiervoor verwijs ik naar de theorie van Wim van Gelder (2002), die aangeeft dat motorisch minder vaardige kinderen regelmatig ook sociaal-emotioneel een moeizame ontwikkeling doormaken.

Onze school heeft een schoolmaatschappelijk werkster, we hebben intern een logopediepraktijk, uiteraard krijgen de leerlingen lessen sociale vaardigheden en bewegingsonderwijs, maar wat als het kind niet of onvoldoende sociaal weerbaar is? Zoals Freerk Ykema (2013) aangeeft, ondervinden steeds meer jonge mensen problemen en achterstanden in hun sociaal-emotionele ontwikkeling. Ze kennen steeds minder betekenisvolle relaties en worden niet of nauwelijks gecorrigeerd en gesteund in hun ontwikkeling en bij het maken van eigen keuzes. Hier zag ik mogelijkheden én een onderzoek. Allereerst worden er vanuit de literatuur een aantal vragen beantwoord, alvorens het onderzoek is gestart.

- **probleemanalyse**

Om inzicht te krijgen in het probleem en de probleemcontext kun je werken met de 5xW+H-formule (Migchelbrink, 2010). Toch heb ik er voor gekozen om de probleemanalyse te beschrijven aan de hand van drie punten, namelijk wat is maatschappelijk gezien het probleem, wat is het probleem bekeken vanuit de beroepsrol van de pedagoog en wat is voor de opdrachtgever het probleem. Hieronder heb ik deze drie punten verder uitgewerkt, zodat er een probleemanalyse ontstaat.

Wat is maatschappelijk gezien het probleem?

Een kind dat niet of onvoldoende sociaal ontwikkeld is, is op sociaal vlak niet weerbaar genoeg om zichzelf te profileren of om zichzelf staande te houden. Het is belangrijk om zelfredzaam te zijn en je in de hedendaagse maatschappij te kunnen weren tegen alle negatieve invloeden. Hiervoor moet je stevig in je schoenen staan. Je zult moeten weten waar je eigen grenzen liggen en deze aan anderen kenbaar kunnen maken. Om in de maatschappij te kunnen functioneren is het daarom belangrijk sociaal weerbaar te zijn. Er is dus een probleem voor kinderen die sociaal niet of onvoldoende ontwikkeld zijn, aangezien dit als gevolg heeft dat kinderen zich niet of onvoldoende sociaal weerbaar op kunnen stellen.

Behalve dat ik dit heb ervaren in mijn eigen onderwijspraktijk, zien we dit ook terug als we de koppeling maken tussen de theorieën zoals beschreven in de theoretische achtergrond. Jankowski geeft aan dat weerbaarheid betekent dat je voor jezelf kunt opkomen (je eigen grenzen kent en die aan anderen duidelijk kunt maken en eveneens het herkennen en respectvol omgaan met de grenzen van anderen). De sociale ontwikkeling bestaat uit het vormen van een eigen persoonlijkheid, die overeenkomt met verwachtingen en gedragingen uit de sociale omgeving (Kijk op ontwikkeling, 2012). Door een achterstand in de sociale ontwikkeling hebben kinderen een laag zelfbeeld, vertonen teruggetrokken gedrag en/of missen sociale vaardigheden waardoor problemen ontstaan in het maken van contacten (Timpaanonderwijs, z.d.). Deze gevolgen van een achterstand in de sociale ontwikkeling komen niet overeen met de definitie van weerbaarheid, zoals beschreven in de theoretische achtergrond. Hieruit is te concluderen dat kinderen met een achterstand in de sociale ontwikkeling niet of onvoldoende sociaal weerbaar zijn.

Als leerkracht is het mijn primaire taak om kinderen te onderwijzen op het gebied van taal en rekenen. Echter vind ik het persoonlijk ook erg belangrijk de kinderen klaar te stomen om te kunnen functioneren in de hedendaagse maatschappij. De basisschool is veelal een vertrouwde en veilige omgeving voor de kinderen. Wanneer de kinderen de overstap maken naar het voortgezet onderwijs dan valt een groot gedeelte van deze veiligheid weg. Langzaam wordt de wereld van de kinderen 'groter' en krijgen ze meer mee van alle mooie dingen die het leven te bieden heeft, maar zeker ook van alle nare dingen. Dagelijks is in de media te zien of te lezen dat er mensen zijn die verkeerde bedoelingen hebben. Een voorbeeld is 'grooming' (digitaal kinderlokken). Uiteraard is het niet de bedoeling om kinderen angst in te boezemen, toch wil je ze behoeden voor naïviteit. Het is daarom belangrijk dat ze zich weerbaar kunnen opstellen.

Wat is het probleem, bekeken vanuit de beroepsrol van de pedagoog?

Allereerst wordt er een probleem in de sociale ontwikkeling van het kind geconstateerd. In veel gevallen zal dit gebeuren binnen het onderwijs (door de groepsleerkracht en/of de leerkracht bewegingsonderwijs). Ook zou dit in andere situaties binnen de leefomgeving van het kind geconstateerd kunnen worden. Hierbij is te denken aan kinderopvang, sportverenigingen of buurtactiviteiten. Daarnaast zouden de ouders of verzorgers een probleem in de sociale ontwikkeling kunnen signaleren.

Het gevolg voor het kind (met een probleem in de sociale ontwikkeling) kan zijn dat er een disbalans in de groep ontstaat waarin het kind functioneert. Wanneer een kind onvoldoende sociaal ontwikkeld is, dan kan dit kind zich onvoldoende weerbaar opstellen op sociaal vlak (Jankowski, z.d.). Dit vraagt iets van de groep. Uiteraard is het de taak van de pedagoog om hiermee aan de slag te gaan. Enerzijds op groepsniveau, anderzijds op individueel niveau. Voorafgaand aan dit onderzoek was het niet exact duidelijk wat deze kinderen nodig hebben om zich op sociaal vlak te kunnen ontwikkelen, zodat ze zich sociaal weerbaar op kunnen stellen.

Zoals blijkt uit de theorie (voornamelijk van Freerk Ykema) is er een verband tussen de motorische ontwikkeling en de sociale weerbaarheid van het kind. Ook de Zwitserse psycholoog Jean Piaget beschrijft dat de motorische, intellectuele en sociale vaardigheden onlosmakelijk met elkaar verbonden zijn. Dit onderzoek heeft zich gericht op het achterhalen wat kinderen (op motorisch vlak) nodig hebben om hun sociale ontwikkeling te stimuleren en hun sociale weerbaarheid te vergroten.

Wat is het probleem voor de opdrachtgever?

De opdrachtgever is CBS De Vrijenburg. Deze school heeft voorafgaand aan dit onderzoek geen passende interventie om in te spelen op de hierboven beschreven ontwikkelingsachterstanden. Sowieso is er binnen het huidige basisonderwijs geen ruimte om hier individueel (of in kleine groepjes) mee aan de slag te gaan. Een onvoldoende sociaal ontwikkeld kind is niet voldoende weerbaar. Dit heeft invloed op de gehele sociale context van het kind. Zowel in de thuissituatie, als op school en daarbuiten ondervindt een kind op dit gebied problemen.

Het probleem is aan het licht gekomen, aangezien geconstateerd is dat er op school een aantal leerlingen zitten die niet of onvoldoende sociaal weerbaar zijn (doordat zij onvoldoende sociaal ontwikkeld zijn). In veel gevallen heeft dit directe gevolgen voor de groepsdynamiek. Echter bleek de school niet direct te weten hoe dit aangepakt diende te worden.

De situatie binnen het huidige onderwijs in het algemeen, is niet toereikend de sociale ontwikkelingsachterstanden aan te pakken (tijdsgebrek, onvoldoende toereikende middelen, grote groepen enzovoorts). Steeds meer worden scholen door de onderwijsinspectie verplicht zich voornamelijk te richten op de cognitieve vaardigheden van een kind, op bewegingsonderwijs wordt bezuinigd en steeds vaker krijgen kinderen een etiketje: ADD, ASS. De veranderende, multiculturele samenleving doet een sterk beroep op zelfstandigheid en sociale competenties, op het vermogen om met andere mensen respectvol samen te leven, terwijl juist dat vermogen door de hierboven genoemde oorzaken ontbreekt (Ykema, 2013).

Hoofdstuk 3 Theoretische achtergrond

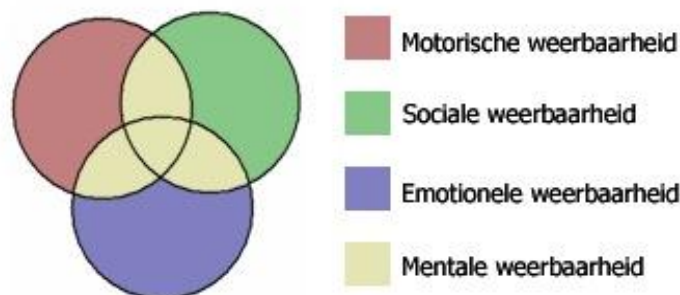
In de theoretische verkenning wordt vastgesteld wat er met weerbaarheid bedoeld wordt. Daarnaast wordt de samenhang aangetoond tussen motorische, sociale en cognitieve ontwikkeling. Een achterstand in de ontwikkeling kan gevolgen hebben voor de weerbaarheid van het kind. In deze theoretische verkenning zullen we hier dieper op ingaan.

We spreken over weerbaarheid, maar wat is dat nou eigenlijk? Jankowski (z.d.) zegt “Weerbaarheid is voor jezelf opkomen!”. Daarbij is het belangrijk dat je leert wat je grenzen zijn en hoe je die grenzen aan anderen duidelijk maakt. Het is belangrijk om daarbij de grenzen van anderen te herkennen en hier respectvol mee om te gaan. Dit heeft betrekking op de aspecten; mentaal, verbaal en fysiek. Zelfvertrouwen is hierbij een sleutelwoord!

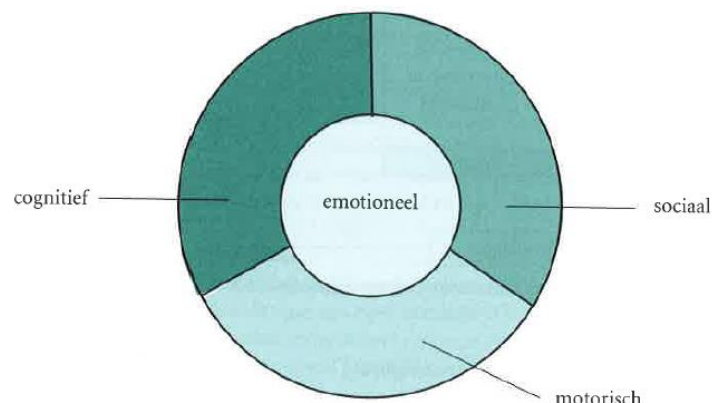
Weerbaarheid is een alledaagse term geworden binnen de pedagogiek, maar het is niet geheel duidelijk wat er moet gebeuren om kinderen meer weerbaar te maken. In het artikel van Maclean (2004) zijn een aantal punten weergegeven hoe een kind weerbaarder wordt in de praktijk. Er zijn veel verschillende definities van weerbaarheid, die allemaal overeenkomsten hebben met elkaar. In dit artikel wordt de definitie ‘de eigenschappen die een mens helpt om de negatieve effecten van tegenspoed te weerstaan’ van Gilligan (professor aan de universiteit van Harvard) weergegeven. Om te kunnen beoordelen hoe weerbaar een kind is, moet er worden gekeken waar de sterke punten liggen en waar er nog verbetering mogelijk is. Uiteindelijk concludeert Maclean (2004) dat er veel verschillende manieren zijn om de weerbaarheid te bevorderen. Kinderen moeten worden bekeken als individuen en niet als een grote groep en daar wordt dan de beste manier bij uitgekozen. Belangrijk is de communicatie met kinderen. Ze moeten vooral het gevoel hebben dat er naar ze wordt geluisterd.

In mijn verdere zoektocht naar theorie stuitte ik op onderstaand model (Normann, z.d.). In dit model wordt de samenhang weergegeven van diverse vormen van weerbaarheid. Daarbij heeft de motorische weerbaarheid betrekking op de lichamelijke (ofwel fysieke) mogelijkheden. De sociale weerbaarheid maakt de koppeling naar het omgaan met een ander. De emotionele weerbaarheid kijkt naar het innerlijk; zelfvertrouwen en zelfreflectie.

Tot slot komt dat samen tot wat men noemt de mentale weerbaarheid. Dit kunnen we koppelen aan de bovengenoemde theorie van Jankowski: weerbaarheid is voor jezelf opkomen. Hierdoor ben je in staat om je eigen kwaliteiten in te zetten, zowel op motorisch, sociaal en emotioneel vlak.

Onderstaand schema, uit het boek 'zorg voor beweging in de PABO' (Berg, 2007), laat de samenhang zien tussen de motorische, sociale en cognitieve ontwikkeling. Van elk gebied kan de ontwikkeling gestimuleerd dan wel belemmerd worden.

Het verband tussen de sociale en motorische weerbaarheid komt duidelijk naar voren in de methodiek van Rots en Water. Dit is een psychofysieke training voor jongens en meisjes ontwikkeld door Freerk Ykema. Het programma is een weerbaarheidsprogramma en antipestprogramma. Rots en Water maakt gebruik van een psychofysieke didactiek, wat inhoudt dat startend vanuit een fysieke invalshoek, mentale en sociale vaardigheden worden aangereikt en verworven. (Ykema, 2013)

Ykema baseert de training van Rots en Water op de gedachten dat je psyche en je fysiek onlosmakelijk met elkaar verbonden zijn. Daarnaast maakt hij onderscheid tussen de ontwikkeling van jongens en de ontwikkeling van meisjes. Dit komt tot uiting in gedrag en heeft voornamelijk als oorzaak hormonale verschillen. Ook wordt dit veroorzaakt door de socialisatie (verschil in benadering betreffende opvoeding, begeleiding en onderwijs). Testosteron is de boosdoener wat betreft de hormonale verschillen. Jongens hebben 9x meer testosteron dan meisjes. Dit maakt dat jongens energiever en beweeglijker zijn. Om de communicatieve vaardigheden van jongens te ontwikkelen is het goed om aan te sluiten bij deze behoefte aan beweging. Meisjes hebben een hoger oestrogenegehalte. Dit heeft een sterke invloed op het energieniveau bij meisjes (naast de invloed op emoties). Meisjes komen samen pratend tot zelfbesef; zij kunnen gemakkelijker alles wat hen bezig houdt in woorden uitdrukken. Vandaar dat Ykema spreekt over een fysiek-emotionele ontwikkelingsweg bij jongens en een verbaal-emotionele ontwikkelingsweg bij meisjes. (Ykema, Rots en Water; sociaal - emotionele ontwikkeling)

De relatie tussen cognitie, sociaal-emotionele ontwikkeling en motoriek wordt ook gelegd door Jean Piaget, een Zwitserse psycholoog. De ontwikkeling van de motorische, de intellectuele en sociale vaardigheden staan niet geheel op zichzelf, maar zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden. De cognitieve ontwikkeling heeft betrekking op het denken, de sociaal-emotionele ontwikkeling is gerelateerd aan het ontwikkelen van een eigen persoonlijkheid, gekoppeld aan de sociale omgeving en de (senso)motorische ontwikkeling gaat over het bewegen. Piaget onderscheidt 3 fasen: senso-motorische fase, pre-operationele fase en de concreet-operationele fase. De eerste fase is van 0-2 jaar en gaat uit van de gedachten dat je leert door te doen. Een kind leert dat er een relatie is tussen het eigen handelen en de effecten die dit heeft. De tweede fase is van 2-7 jaar en heeft als uitgangspunt dat een kind nog egocentrisch is. Het kind kan nog geen verbanden leggen. De fase die hierop volgt is de derde fase en is van 7-12 jaar. Het kind ziet processen en verbanden en gaat logisch denken. (Infoteur, 2011)

Wim Kaandorp en Marcel Hooning (2012) gaan er vanuit dat op iedere school een groot aantal kinderen zitten met een motorische achterstand, aangezien landelijk gezien één op de negen kinderen een vorm van motorische zorg nodig heeft. Het is echter niet duidelijk waar deze achterstand vandaan komt. Dit probleem kan zowel op motorisch gebied, maar ook op sociaal gebied zijn grondslag hebben.

Wim van Gelder (2002) zegt hierover dat jonge kinderen voornamelijk met elkaar omgaan door te spelen en de status van oudere kinderen voor een groot deel bepaald wordt door hun bewegingsmogelijkheden. Hierdoor maken motorisch minder vaardige kinderen regelmatig ook sociaal-emotioneel een moeizame ontwikkeling door. De speel- en bewegingsmogelijkheden (en onmogelijkheden) van een kind worden bepaald door de mate van ontwikkeling op het gebied van cognitie, motoriek en sociale vaardigheden. De ontwikkeling op deze drie gebieden kan gestimuleerd, maar ook belemmerd worden. De emotionele ontwikkeling is de kern en vormt de basis. Een kind zal zich veilig moeten voelen, nieuwsgierig moeten zijn en zelfvertrouwen moeten hebben om de omliggende gebieden tot ontwikkeling te laten komen.

Hoofdstuk 4 Onderzoeksvraag

Met dit onderzoek heb ik getracht te achterhalen hoe er een bijdrage geleverd kan worden aan de sociale ontwikkeling van kinderen, zodat ze zich voldoende sociaal weerbaar kunnen opstellen, door gebruik te maken van de motorische vaardigheden van het kind. Zoals beschreven in het boek 'zorg voor beweging in de PABO' (2007), is er een duidelijke samenhang tussen de motorische, sociale en cognitieve ontwikkeling. Om inzicht te krijgen in dit praktijkprobleem wil ik achterhalen wat er nodig is om de sociale ontwikkeling van kinderen te stimuleren en daarmee de sociale weerbaarheid te vergroten. Het is belangrijk om je aanbod af te stemmen op de vraag. Om deze reden heb ik onderzocht wat de behoeften zijn van de leerlingen en de ouders/verzorgers wat betreft het vergroten van de sociale weerbaarheid. Vanuit deze doelstelling is mijn onderzoeksvraag geformuleerd. Deze vraag heeft de vorm van dit onderzoek bepaald (Donk, 2013).

De onderzoeksvraag passend bij de doelstelling is: *Wat hebben kinderen met een achterstand in hun sociale ontwikkeling, in de leeftijd van 4 tot en met 12 jaar in de wijk Vrijenburg te Barendrecht, nodig op motorisch vlak om zich sociaal weerbaar op te kunnen stellen?* Zoals Migchelbrink (2010) aangeeft is de opbouw en het verloop van een onderzoek flexibeler en minder lineair dan in het schema weergegeven.

Aansluitend bij de vraagstelling zijn er een aantal deelvragen;

- ✓ Wat is sociale weerbaarheid?
- ✓ Wanneer wordt er op CBS De Vrijenburg in Barendrecht gesproken over niet of onvoldoende sociale weerbaarheid?
- ✓ Welk verband tussen motoriek en sociale weerbaarheid wordt zichtbaar in de onderwijspraktijk van CBS De Vrijenburg in Barendrecht?
- ✓ Wat hebben de kinderen, in de leeftijd van 4 tot en met 12 jaar in de wijk Vrijenburg te Barendrecht, nodig om hun sociale weerbaarheid te vergroten?
- ✓ Hoe ervaren kinderen in de leeftijd van 4 tot en met 12 jaar in de wijk Vrijenburg te Barendrecht zelf sociale weerbaarheid?
- ✓ In hoeverre is er behoefte aan een sociale weerbaarheidstraining (met als insteek de motorische ontwikkeling) in de wijk Vrijenburg te Barendrecht?

Hoofdstuk 5 Onderzoeksproces

Dit onderzoek is een kwalitatief onderzoek. Via diverse databronnen is onderzocht hoe de sociale weerbaarheid ervaren wordt door de leerlingen uit groep 6, 7 en 8 van CBS De Vrijenburg, te Barendrecht. Tevens is gekeken naar relevante theorieën over dit onderwerp en daarnaast is onderzocht wat de behoeften van de ouders/verzorgers van CBS De Vrijenburg zijn.

- **methoden van dataverzameling**

Gedeeltelijk is dit onderzoek een behoeftenonderzoek, maar grotendeels kunnen we spreken over een beschrijvend onderzoek. Door gesprekken met de intern begeleiders van CBS De Vrijenburg, de leerkracht bewegingsonderwijs en de buurtsportcoach is informatie verkregen over de visie en de huidige praktijk op CBS De Vrijenburg. De vragenlijst leerlingen heeft ervoor gezorgd dat de beleving van de leerlingen uit groep 6, 7 en 8 op CBS De Vrijenburg in beeld is gebracht en de vragenlijst ouders/verzorgers heeft de visie en behoeften van ouders/verzorgers van CBS De Vrijenburg achterhaald.

Gedurende dit onderzoek is er gebruik gemaakt van meerdere dataverzamelingstechnieken, waaronder literatuuronderzoek, observatielijsten en bevragen.

→ literatuuronderzoek

Het literatuuronderzoek heeft geholpen om een completer en onderbouwd beeld te vormen over het betreffende onderwerp. Vanuit verschillende invalshoeken is er gekeken naar de begrippen die binnen dit onderzoek aan bod zijn gekomen. De diversiteit van de verschillende bronnen zorgt voor een brede basis van onderbouwing betreffende dit onderzoek.

→ observatielijsten

In het onderzoeksplan is aangegeven dat er middels observaties van de dagelijkse beroepspraktijk, de sociale werkelijkheid in beeld gebracht zou worden (middels een observatieformulier in meerdere situaties en op diverse momenten). Echter bleek bij nader inzien dit niet effectief, aangezien de sociale weerbaarheid van de leerlingen niet in een specifieke situatie te beoordelen is. Daarnaast is sociale weerbaarheid niet direct concreet waarneembaar, waardoor er is gekozen om gebruik te maken van de observatielijsten van ZIEN! uit het leerlingvolgsysteem. Middels het leerlingvolgsysteem worden de ontwikkeling en de resultaten van de leerlingen in beeld gebracht. ZIEN! is een opzichzelfstaand systeem (binnen het leerlingvolgsysteem), dat de leerkracht helpt bij het bevorderen van de sociaal emotionele ontwikkeling van de leerlingen. De observatielijsten van ZIEN! helpt de leerkracht om achter het gedrag van een leerling de zorgbehoefte(n) te zien. De observatielijsten van ZIEN! zijn ingevuld door de leerkrachten van groep 3 tot en met 8 van CBS De Vrijenburg. We gaan daarbij uit van hun professionaliteit. Echter heeft iedere groepsleerkracht zijn/haar eigen visie en beleving en hij/zij is daardoor niet volledig objectief (ZIEN!, z.d.).

→ bevragen

De dataverzamelingstechniek bevragen heeft meerdere facetten binnen dit onderzoek. De gesprekken met de intern begeleiders en de leerkracht bewegingsonderwijs van CBS De Vrijenburg en de buurtsportcoach van de wijk Vrijenburg te Barendrecht zijn gedaan aan de hand van open vragen (als zijnde interview). Daarnaast zijn zowel de leerlingen van groep 6, 7 en 8 en alle ouders/verzorgers van CBS De Vrijenburg bevraagd middels een vragenlijst (als zijnde enquête).

Bij het opstellen van beide vragenlijsten zijn er bepaalde afwegingen gemaakt. Zo is ervoor gekozen om de vragenlijst leerlingen alleen te verstrekken aan de leerlingen uit groep 6, 7 en 8. Aangezien de leerlingen uit deze leerjaren beter in staat zijn, dan jongere kinderen, een beeld te geven van hun beleving van sociale weerbaarheid middels een vragenlijst.

Daarnaast is er, bij de vragenlijst leerlingen, gekozen voor een even aantal antwoordopties. Een oneven aantal opties geeft de respondent de mogelijkheid om 'veilig' voor het meest neutrale antwoord te kiezen. Door een viertal antwoordopties te geven, is dit voorkomen. Ze hebben daarbij kunnen kiezen voor een zeer uitgesproken antwoordoptie (ja / altijd of nee / nooit) of voor iets meer nuance in hun antwoord (meestal of soms).

Alle vragen, betreffende sociale weerbaarheid, zijn positief geformuleerd. Het antwoord nee / nooit geeft aan dat de leerling niet (of nauwelijks) weerbaar is betreffende dat deelaspect. Indien de leerling de vraag bevestigend beantwoordt (met ja / altijd), geeft dat aan dat deze leerling wel of voldoende weerbaar is. Dit is gedeeltelijk gebaseerd op VISEON (Citogroep, 2004) en ZIEN! (ZIEN!, z.d.), beiden zijn een volginstrument voor de sociaal emotionele ontwikkeling. Kort gezegd is weerbaarheid voor jezelf opkomen. Daarbij is het belangrijk dat je leert wat je grenzen zijn en hoe je die grenzen aan anderen duidelijk maakt. Dit is te koppelen aan het gedachtegoed van hoogleraar orthopedagogiek Luc Stevens. Hij gaat uit van de psychologische basisbehoeften relatie, competentie en autonomie (Ieraar 24, 2010). De vragenlijst is eveneens gebaseerd op deze basisbehoeften, evenals op het aspect emotionele stabiliteit (Kohnstamm, 2009).

Er zijn een tal van vragen te bedenken, waarbij de relevantie wellicht ter discussie staat. Uiteindelijk is er, bij de vragenlijst leerlingen, gekozen voor de 18 vragen zoals opgenomen in de vragenlijst. Een aantal aspecten zijn wel de revue gepasseerd, maar er is een weloverwogen keuze gemaakt deze vragen niet mee te nemen in dit onderzoek. Hierbij is te denken aan wel of geen lidmaatschap sportvereniging, thuissituatie en/of het volgen van een weerbaarheidstraining nu of in het verleden. Aangezien met dit onderzoek niet aan te tonen is of dit enig effect heeft en/of heeft gehad, is dit buiten beschouwing gelaten. Ook wat betreft de vragenlijst ouders/verzorgers waren er nog meerdere mogelijkheden en deelaspecten die verwerkt konden worden, echter is met deze huidige vragenlijst getracht zo dicht mogelijk bij de kern van dit onderzoek te komen.

Bij het opstellen van de vragenlijst ouders/verzorgers is er geen rekening gehouden met het feit, dat de ouders/verzorgers mogelijk behoefte hadden om meerdere antwoordopties aan te kruisen. Wellicht naïef, maar bij het verwerken van de resultaten heeft het verbaasd dat er veel ouders/verzorgers zijn geweest die zelf nog een extra toelichting hebben gegeven bij hun antwoord.

Bij het verwerken en analyseren van de resultaten van de vragenlijsten kunnen we concluderen dat een enkele vraag niet concreet genoeg gesteld is. Er staat geen duidelijke omschrijving van een situatie bij en dat maakt dat het lastig is voor leerlingen en ouders/verzorgers om een standpunt in te nemen.

Dit geldt voor de stelling/vragen: 'Andere kinderen doen aardig tegen mij (ik word niet gepest).' uit de vragenlijst leerlingen en 'Bent u bereidt, indien nodig, hier financieel aan bij te dragen?' uit de vragenlijst ouders/verzorgers. Deze stellingen/vragen zijn op meerdere manieren te interpreteren en niet allesomvattend. Dit heeft zijn weerslag gehad op de validiteit van de desbetreffende resultaten. Uiteraard is dit meegenomen in de conclusie van dit onderzoek.

Een uitgebreidere toelichting c.q. verantwoording staat in de bijlagen (bijlage V; toelichting c.q. verantwoording vragenlijst leerlingen en vragenlijst ouders / verzorgers).

- ***databronnen***

Dit onderzoek bevat meerdere databronnen, zowel individuele personen, als relevante literatuur en documenten. Het verzamelen van informatie met behulp van verschillende bronnen wordt ook wel brontriangulatie genoemd.

Zoals aangegeven worden er tekstbronnen gebruikt. Hierbij is er gevarieerd in de literatuur, om te voorkomen dat het eenzijdig is. Tevens behoren individuele personen en de documenten uit het leerlingvolgsysteem (observatielijsten) tot de databronnen. De diversiteit bevordert de validiteit en de betrouwbaarheid.

Er zijn meerdere individuele personen die een rol hebben gespeeld als databron binnen dit onderzoek:

- leerkracht bewegingsonderwijs > Door haar functie heeft zij een duidelijk beeld van voornamelijk de motorische vaardigheden van de leerlingen, maar ook op de sociale ontwikkeling. Zij heeft mij een beeld gegeven van haar visie en de huidige situatie betreffende dit onderzoek op CBS De Vrijenburg.
- intern begeleiders > Door hun functie hebben zij zicht op de zorg en de (onderwijs) behoeften van de leerlingen. Ook zij hebben mij een beeld gegeven van hun visie en de huidige situatie betreffende dit onderzoek op CBS De Vrijenburg.
- buurtsportcoach > De buurtsportcoach organiseert activiteiten, voornamelijk voor de jeugd, op het gebied van sport en bewegen in de wijk Vrijenburg. Hij is actief bij de jeugd in de wijk betrokken. Gezien de functie / werkzaamheden van deze persoon heeft hij zicht op de huidige situatie met betrekking tot welzijn en zorg in de wijk en is zijn visie relevant betreffende dit onderzoek. De buurtsportcoach zit ook in het wijkteam. Het wijkteam is een multidisciplinair team en heeft een vaste samenstelling. Het wijkteam bestaat uit: onderwijskundigen van CBS de Vrijenburg, zorgcoördinator kinderopvang/BSO, medewerker jeugdzorg, algemeen maatschappelijk werker, Coördinator CJG (coördineert ook het wijkteam), buurtsportcoach en GGZ huisartsenpraktijk Carnisselande. Het doel van het wijkteam in Barendrecht is het ontwikkelen van een effectief, toegankelijk en wijkgericht zorgaanbod, waarbij ouders, jongeren, onderwijs en zorginstellingen samenwerken ter bevordering van het veilig en gezond opgroeien van het minderjarig kind.
- leerkrachten > De leerkrachten hebben mij, door het invullen van de observatielijsten van ZIEN!, onbewust van informatie voorzien ten aanzien van dit onderzoek.
- ouders/verzorgers > De ouders/verzorgers van alle leerlingen van CBS De Vrijenburg zijn de respondenten van de vragenlijst die voor hen is opgesteld.

- leerlingen

> De leerlingen van groep 6, 7 en 8 zijn de respondenten van de vragenlijst die voor hen is opgesteld. Er is gekozen om enkel de leerlingen uit de bovenbouw te bevragen, aangezien zij beter in staat zijn dan jongere kinderen om een beeld te geven van hun beleving middels een vragenlijst.

- ***validiteit en betrouwbaarheid***

De manier van dataverzameling is van invloed op de betrouwbaarheid van de onderzoeksresultaten.

Door met de leerkrachten en overige personeelsleden (waaronder de intern begeleiders, teamleiders en de directeur) te communiceren over de problematiek betreffende dit onderzoek, heeft dit onderzoek bekendheid gekregen binnen CBS De Vrijenburg. Hiermee is de kans vergroot, dat er ook daadwerkelijk iets zal gebeuren met de aanbevelingen naar aanleiding van de onderzoeksresultaten. De triangulatie zoals hierboven beschreven (bij methoden van dataverzameling en databronnen) vergroot de validiteit. Door het onderzoek helder te beschrijven is er gezorgd voor transparantie. Er is inzichtelijk gemaakt waarom bepaalde keuzes zijn gemaakt en wat de consequenties zijn geweest voor het vervolg van het onderzoek.

Hoofdstuk 6 Resultaten

Voor dit onderzoek is gebruik gemaakt van diverse databronnen. Hieronder worden voor iedere databron afzonderlijk de resultaten beschreven.

- ***gesprekken met individuele personen***

Om data te verwerven voor dit onderzoek is er gesproken met een aantal professionals. Gezien de functie en werkzaamheden van deze personen is de informatie vanuit deze gesprekken relevant voor dit onderzoek. Zo is er gesproken met de leerkracht bewegingsonderwijs en de intern begeleiders van CBS De Vrijenburg en tevens met de buurtsportcoach van de wijk Vrijenburg.

→ sociale weerbaarheid op CBS De Vrijenburg

Uit deze gesprekken is duidelijk naar voren gekomen dat, zowel de intern begeleiders, als de leerkracht bewegingsonderwijs, sociale weerbaarheid zien als het redden van jezelf in een sociale context.

Je moet tools in je bezit hebben, om voor jezelf op te komen en zelfvertrouwen te ontwikkelen. Dit sluit aan bij wat Jankowski (z.d.) zegt over weerbaarheid: 'Zelfvertrouwen is een sleutelwoord.' De buurtsportcoach geeft aan dat hij bij sociaal niet of onvoldoende weerbare kinderen op CBS De Vrijenburg merkt dat deze kinderen niet of onvoldoende kunnen anticiperen, moeite hebben met samenwerken en niet meekomen met vriendjes en/of vriendinnetjes.

Door observaties van de intern begeleider, de groepsleerkracht of de leerkracht bewegingsonderwijs en/of gesprekken met ouders/verzorgers worden achterstanden in de sociale ontwikkeling bij leerlingen op CBS De Vrijenburg gesignaleerd. Ook de buurtsportcoach kan een achterstand in de sociale ontwikkeling bij kinderen in de wijk Vrijenburg signaleren. Hij zal in eerste instantie zelf proberen te helpen en anders dit bespreekbaar maken bij zijn collega's en in zijn verdere netwerk.

Er wordt op CBS De Vrijenburg gesproken over niet of onvoldoende weerbaar als kinderen zich op sociaal vlak niet kunnen redden in vergelijking met leeftijdsgenoten en als ze niet in staat zijn hun eigen grenzen aan te geven en grenzen van anderen te zien. De buurtsportcoach geeft daarbij aan dat hij het belangrijk vindt dat kinderen zich goed kunnen uitdrukken; aangeven of ze iets wel/niet prettig vinden.

→ verband motoriek en sociale weerbaarheid

In alle gesprekken komt duidelijk naar voren dat er een verband is tussen motoriek en sociale weerbaarheid. Volgens Marlies Kranendonk (leerkracht bewegingsonderwijs CBS De Vrijenburg) zijn kinderen met een mindere motoriek niet per definitie ook sociaal niet weerbaar. Daarentegen voelt een motorisch mindervaardig kind zich ongemakkelijk (onhandig en niet zelfverzekerd) en is daarmee kwetsbaar en dus minder weerbaar. Als voorbeeld geeft ze aan, dat een kind in de puberteit onzeker kan zijn over zijn/haar lichaam (het lichaam ontwikkelt zich; sommigen hebben last van een groeispurt). Dit zie je veelal ook terug in het bewegingsgedrag van een kind. Hierbij is er niet gelijk sprake van een sociale ontwikkelingsachterstand, maar het kind is of voelt zich tijdelijk kwetsbaar(der) en dus minder weerbaar.

Ook de intern begeleiders van CBS De Vrijenburg geven aan een verband te zien tussen motoriek en sociale weerbaarheid. Door je te richten op je spierspanning e.d. voel je dat je stevig kunt staan en je goed kunt bewegen. Hiermee groeit je zelfvertrouwen. Ze concluderen dat jongetjes sneller lichamelijk weerbaar zijn

(hun grove motoriek is doorgaans snel goed ontwikkeld), omdat ze over het algemeen al vrij jong van zich af kunnen bijten. Ze vinden het jammer dat ze niet bij gymlessen observeren / aanwezig zijn, aangezien je dan dit verband goed kan zien. De intern begeleider van de kleutergroepen geeft aan dat ze zelf het verband wel ziet, maar dat deze link bij de kleuters (nog) niet gelegd wordt. Gezamenlijk opperen ze dat judo misschien goed zou zijn; weerbaarheid is immers ook houding (zelfvertrouwen / zelfbeeld). De intern begeleiders van CBS De Vrijenburg geven aan dat Rots en Water het verband tussen motoriek en weerbaarheid duidelijk legt. Uit de theorie van Freerk Ykema (2013) blijkt, dat sociale en mentale vaardigheden worden aangereikt en verworven, middels fysieke training.

De buurtsportcoach bevestigt, net als de intern begeleiders en leerkracht bewegingsonderwijs, dat er inderdaad een verband tussen motoriek en sociale weerbaarheid zichtbaar is in de onderwijspraktijk van CBS De Vrijenburg. Hij geeft aan dat hij ervaart dat kinderen die motorisch minder vaardig zijn, vaak ook cognitief en taalkundig zwakker zijn. Dit merkt hij onder andere aan de manier / het niveau van gespreksvoering vergeleken met leeftijdsgenoten. Onder andere de theorie van de Zwitserse psycholoog Jean Piaget bevestigt de relatie tussen cognitie, sociaal-emotionele ontwikkeling en motoriek. De ontwikkeling van deze gebieden hebben verwantschap en zijn niet opzichzelfstaand. Kinderen die motorisch zwak zijn, zijn vaak ook verlegen, stil / teruggetrokken of enorm negatief (en proberen zich op die manier staande te houden), zo ervaart Bram Franken (buurtsportcoach wijk Vrijenburg, te Barendrecht). Een sociale ontwikkelingsachterstand is voor een gedeelte op te lossen door in te steken op het motorische aspect. Met spelletjes en sportactiviteiten kan je stiekem andere vaardigheden leren; vanuit samen spelen ga je naar contact maken.

- **vragenlijst leerlingen**

De ervaringen van de leerlingen op CBS De Vrijenburg zijn onderzocht, middels een vragenlijst. In totaal hebben 155 leerlingen van CBS De Vrijenburg uit groep 6, 7 en 8 de vragenlijst ingevuld. De verdeling tussen jongens en meisjes is redelijk evenredig; zowel in het totaal, als in de drie leerjaren afzonderlijk. De vragenlijst bestaat uit 18 stellingen, hieronder staan per vraag de resultaten weergegeven.

In de klas heb ik vriendjes en/of vriendinnetjes.

De meeste leerlingen hebben aangegeven ja / altijd (73,5 %) vriendjes en/of vriendinnetjes te hebben in de klas. Er is 1 leerling die aangeeft geen vriendjes en/of vriendinnetjes te hebben in de klas.

Andere kinderen doen aardig tegen mij (ik word niet gepest).

Deze vraag is lastig geformuleerd. Het eerste deel is positief geformuleerd, daarentegen is de toevoeging (die tussen haakjes staat) niet positief geformuleerd. Dit maakt dat de vraag iets tegenstrijdigs in zich heeft en dus lastig te beantwoorden is geweest voor de leerlingen. We kunnen daarom stellen dat deze vraag niet valide is. Ondanks dat hebben de meeste leerlingen (43,2 %) deze vraag met ja / altijd beantwoord.

Ik durf aan andere kinderen te vragen of ik mee mag spelen.

Ook deze vraag is grotendeels bevestigend beantwoord. Er is 1 leerling die aangeeft dat hij niet durft te vragen of hij mee mag spelen. Meer dan de helft (56,7 %) durft altijd te vragen of hij/zij mee mag spelen en meer dan een kwart (25,8 %) durft dit meestal te vragen.

Ik durf in de klas mijn vinger op te steken om iets te vragen.

Er is maar 1 leerling die aangeeft nooit zijn vinger op te durven steken in de klas om iets te vragen. Meer dan 69,6 % van de leerlingen durft dit altijd te doen en 20,6% durft dit meestal.

Ik voel me veilig in de klas.

Er zijn in totaal 3 leerlingen die aangeven zich niet veilig te voelen in de klas. Percentueel gezien is dit maar een zeer klein gedeelte, namelijk 1,9 %. Het merendeel van de kinderen voelt zich altijd veilig, namelijk 66,4 % en meer dan een kwart (27,0%) voelt zich meestal veilig.

Ik zeg wat ik ergens van vind.

Uit deze vraag blijkt dat de leerlingen het over het algemeen lastig vinden om te zeggen wat ze ergens van vinden. In totaal doen 6 leerlingen dit niet / nooit. Er is 17,4 % die altijd zegt wat het ergens van vindt. Het merendeel van de leerlingen geeft aan dit soms of meestal te doen.

Kijkend naar de vraag en naar de gegeven antwoorden op voorgaande vragen, kunnen we wellicht concluderen dat dit te maken heeft met bepaalde bescheidenheid. Sommige leerlingen zullen redeneren dat het niet altijd zinvol, handig en/of nodig is om te zeggen wat je ergens van vindt. De vraag is wellicht ook te algemeen geformuleerd, waardoor de leerlingen voorzichtig zijn geweest in het beantwoorden van deze vraag. Uiteraard is dit een aanname, maar kijkend naar de andere vragen is het zeker opvallend dat deze vraag percentueel gezien minder met ja / altijd beantwoord is.

Ik kies wat voor mij het beste is, al kiezen mijn vriendjes en/of vriendinnetjes iets anders.

Er zijn maar twee leerlingen (beide meisjes uit groep 6) die aangeven niet / nooit tegen de keuzes van vriendjes en/of vriendinnetjes in te gaan. Nog geen kwart (23,8 %) van de leerlingen geeft aan dat ze soms kiezen wat voor hun het beste is en 41,9 % doet dit meestal. Er kiezen 51 leerlingen (32,9 %) altijd wat voor henzelf het beste is, al kiezen vriendjes en/of vriendinnetjes iets anders.

Ik durf aan de juf of meester hulp te vragen.

Er is maar 1 meisje in groep 7 dat niet aan de juf of meester hulp durft te vragen. Het grootste gedeelte van de leerlingen (63,2 %) durft altijd hulp te vragen.

Ik durf aan andere kinderen hulp te vragen.

Een van de jongens in groep 6 geeft aan geen hulp te durven vragen aan andere kinderen. In totaal geeft 10,9 % aan dit soms te durven, 27,0 % meestal en 61,2 % altijd. Over het algemeen durven de leerlingen dus meestal of altijd aan andere kinderen hulp te vragen.

Ik kan samenwerken met klasgenootjes.

Er zijn geen leerlingen die aangeven niet / nooit te kunnen samenwerken met klasgenootjes. Er zijn 14 leerlingen (9,0 %) die soms kunnen samenwerken met klasgenootjes, 36,7 % kan meestal samenwerken en meer dan de helft (54,1 %) kan altijd samenwerken met klasgenootjes.

Als iets niet lukt, blijf ik het proberen.

Er zijn 2 leerlingen (beide in groep 6) die aangeven niet / nooit te blijven proberen, als iets niet lukt. Als iets niet lukt, is er 34,1 % van de leerlingen die altijd blijft proberen. Het grootste deel, namelijk 45,1 % zal meestal blijven proberen en 19,5 % soms.

Ik denk dat ik de beste ben.

Deze vraag is zeer opvallend, in vergelijking met de antwoorden die gegeven worden bij de andere vragen. Geen van de leerlingen in groep 8 durft te zeggen 'ja, ik denk dat ik de beste ben'. In groep 7 zit het grootste gedeelte van de leerlingen die dit wel zegt, waarvan het merendeel jongens zijn. Echter is er in totaal maar een klein percentage dat deze vraag met ja / altijd beantwoord, namelijk 5,1 %. De meeste

leerlingen geven aan niet of nooit te denken dat ze de beste zijn (46,4 %) en 38,0 % geeft aan dit maar soms te denken. Opvallend is dat ze in groep 8 het voorzichtigst zijn met het beantwoorden van deze vraag. Kijkend naar de vraag kunnen we wellicht concluderen dat er sprake is van bescheidenheid, waardoor leerlingen deze vraag niet bevestigend willen of durven te beantwoorden.

Ik durf over mijn gevoel te praten.

Uit de antwoorden van deze vraag blijkt, dat veel leerlingen het lastig vinden om over hun gevoel te praten. Er zijn 17 leerlingen (10,9 %) die nooit over hun gevoel durven te praten. Het grootste gedeelte (48,3 %) geeft aan dit soms te durven, 28,3 % durft dit meestal en maar 12,2 % durft dit altijd.

Ik kan tegen kritiek.

Ook bij deze vraag zijn er maar weinig leerlingen heel uitgesproken in hun antwoord. Er zijn 10 leerlingen (6,4 %) die aangeven nooit tegen kritiek te kunnen, er zijn 23 leerlingen (14,8 %) die aangeven altijd tegen kritiek te kunnen. Het merendeel geeft daarentegen aan soms (36,7 %) of meestal (41,9 %) tegen kritiek te kunnen.

Als ik boos ben, blijf ik rustig.

Het is knap om te zien dat er 21 leerlingen (13,5 %) zijn die durven aan te geven, niet rustig te blijven als ze boos zijn. Het merendeel geeft overigens aan soms of meestal rustig te kunnen blijven. In totaal is er 11,6 % die aangeeft altijd rustig te blijven als ze boos zijn.

Ik heb mijn zenuwen onder controle.

Er zijn 4 leerlingen (2,5 %) die hun zenuwen niet onder controle hebben. Bijna de helft (45,1 %) heeft hun zenuwen meestal onder controle en 28,3 % heeft altijd hun zenuwen onder controle.

Ik ben eerlijk.

Gelukkig geeft geen van de leerlingen aan nooit eerlijk te zijn. Een vijfde deel van de leerlingen (20,0 %) is altijd eerlijk. De meeste leerlingen zijn dus soms of meestal eerlijk.

Ik ben trots op mezelf.

Goed om te zien dat de meeste leerlingen aangeven trots op zichzelf te zijn. Er zijn 4 leerlingen (2,5 %) die aangeven niet of nooit trots te zijn op zichzelf.

In totaal zijn er 2790 antwoorden gegeven. Het grootste gedeelte hiervan is positief (dus met ja / altijd) beantwoord, namelijk 39,6 %. Van alle vragen is 33,3 % met 'meestal' en 21,5 % met 'soms' beantwoord. Er is 153 keer een vraag negatief (dus met nee / nooit) beantwoord, dat is 5,4 %.

Van alle leerlingen zijn er drie leerlingen die echt opvallen, wat betreft hun gegeven antwoorden. Zij zijn, in vergelijking met de andere leerlingen, negatief geweest in het beantwoorden van de vragen. Dit is echter maar een zeer klein aantal, het grootste gedeelte van de leerlingen van groep 6, 7 en 8 van CBS De Vrijenburg vindt zichzelf redelijk tot voldoende weerbaar.

- **vragenlijst ouders/verzorgers**

Om de visie en behoeften van de ouders/verzorgers van de leerlingen van CBS De Vrijenburg te achterhalen, is er een vragenlijst opgesteld. In totaal is de vragenlijst in principe aan de 287 oudste leerlingen van school meegegeven, zodat alle ouders/verzorgers van de leerlingen in de gelegenheid gesteld zijn om de vragenlijst

in te vullen. Uiteindelijk hebben 99 ouders/verzorgers de vragenlijst daadwerkelijk ingevuld en op school ingeleverd (34,5 %). De teamleider bovenbouw van CBS De Vrijenburg geeft als reactie, dat dit percentage representatief is voor de school. Aad Kal, directeur CBS De Vrijenburg, geeft aan dat dit reactiepercentage goed is, gezien de populatie. Als vergelijking draagt hij aan, dat de laatste oudertevredenheidsenquête slechts door 23 % ingevuld is. Gezien dit lage reactiepercentage is, door het bestuur van de vereniging van PCPO BR, deze oudertevredenheidsenquête niet relevant verklaard. Een percentage van 34,5 % is, aldus Aad Kal, zeer redelijk. Er kan gesteld worden dat dit reactiepercentage voldoende is voor dit onderzoek.

Hieronder staan ook voor deze vragenlijst per vraag de resultaten weergegeven.

Hoeveel kinderen zitten er op CBS De Vrijenburg?

De 99 ouders/verzorgers die de vragenlijst hebben ingevuld, hebben in totaal 148 kinderen op CBS De Vrijenburg zitten.

Is uw kind, in vergelijking met leeftijdsgenoten, voldoende weerbaar?

De ouders/verzorgers geven aan dat 29 van de 148 leerlingen altijd voldoende weerbaar is in vergelijking met leeftijdsgenoten, dat is 19,5 %. Er zijn 3 van de 148 leerlingen (2,0 %) die door hun ouders/verzorgers worden bestempeld als niet / nooit weerbaar in vergelijking met leeftijdsgenoten. De meeste ouders/verzorgers vinden de leerlingen meestal weerbaar, namelijk 52,7 % van het totaal. Ongeveer een kwart (25,6 %) van de leerlingen wordt door hun ouders/verzorgers als soms weerbaar gezien in vergelijking met leeftijdsgenoten.

Vindt u dat er, naast het huidige aanbod binnen de reguliere onderwijstijd, meer tijd besteed moet worden aan het weerbaar maken van kinderen?

Het grootste deel (94,9 %) van de ouders/verzorgers vindt, dat er, naast het huidige aanbod binnen de reguliere onderwijstijd, meer tijd besteed moet worden aan het weerbaar maken van kinderen. Opvallend is dat een aantal ouders/verzorgers een extra opmerking bij hun antwoord geschreven heeft. Ze vinden namelijk dat er én in alle leerjaren extra tijd besteed moet worden én dat het eveneens de verantwoording van ouders/verzorgers zelf is, buiten de onderwijstijd.

Indien ja; door wie?

Een deel van de ouders/verzorgers, die vinden dat er meer tijd besteed moet worden aan het weerbaar maken van kinderen, geven aan dat dit door de groepsleerkracht gedaan kan worden. Een aantal ouders/verzorgers schrijft daar als opmerking bij; 'indien de leerkracht hier de kwaliteiten voor heeft'.

De meeste ouders/verzorgers geven aan dat ze vinden dat dit door een specialist gedaan moet worden. Sommigen hebben daarbij geen voorkeur of dit door een interne of externe specialist gebeurt. Voor ouders/verzorgers is het dus duidelijk wel belangrijk dat dit gedaan wordt door iemand die hier affiniteit mee heeft.

Vindt u dat er, buiten de reguliere onderwijstijd, meer aandacht moet zijn voor de sociale ontwikkeling / weerbaarheid van kinderen?

In totaal zijn er 65 van 99 (65,6 %) ouders/verzorgers die vinden dat er buiten de reguliere onderwijstijd meer aandacht moet zijn voor de sociale ontwikkeling / weerbaarheid van kinderen. Een aantal ouders/verzorgers, die aangeven dat er geen extra aandacht voor hoeft te zijn, schrijven als extra toelichting dat ze vinden dat dit de verantwoording is van de ouders/verzorgers zelf.

Bent u bereid om, buiten de reguliere onderwijstijd, te investeren in het vergroten van de weerbaarheid van uw kind? Indien ja; hoe zou u hierin willen investeren?

Veel ouders/verzorgers (88 van 99) zijn bereid om, buiten de reguliere onderwijstijd, te investeren in het vergroten van de weerbaarheid van hun kind. De manier waarop ouders/verzorgers willen investeren is heel wisselend. De meeste ouders/verzorgers kiezen een optie die direct op het kind van toepassing is (deelnemen aan een weerbaarheidstraining en/of inschrijven bij een (relevante) sportvereniging). Een klein gedeelte (11 van 88, dus 12,5 %) wil investeren door zelf deel te nemen aan een oudercursus betreffende dit onderwerp.

Bent u bereid, indien nodig, hier financieel aan bij te dragen?

Er zijn 74 van 99 ouders/verzorgers die aangegeven bereid te zijn hier, indien nodig, financieel aan bij te dragen. Een aantal ouders/verzorgers schrijft als toelichting dat dit wel afhankelijk is van daadwerkelijke invulling en/of de hoogte van de kosten. Deze vraag is op meerdere manieren te interpreteren, waardoor het resultaat van deze vraag niet representatief is.

- **observatielijsten ZIEN!**

Voor het verwerven van extra data, is er gebruik gemaakt van de observatielijsten van ZIEN! die door de leerkrachten van de groepen 3 tot en met 8 zijn ingevuld. De observatielijst ontstaat doordat er voor iedere individuele leerling een vragenlijst wordt ingevuld door de groepsleerkracht. De vragenlijst bestaat uit zeven categorieën, per categorie worden er vier vragen gesteld. Hieruit ontstaat een leerlingprofiel en uiteindelijk een groepsoverzicht. Ieder leerlingprofiel wordt gekoppeld aan 18 indicatie-uitspraken. Indien er een sterke of redelijk sterke match is met een van de indicatie-uitspraken kleurt het hokje in het groepsoverzicht rood of oranje. Dit betekent dat de leerling hier mogelijk ondersteuning en/of extra zorg voor nodig heeft. De indicatie-uitspraken 1 tot en met 5 in het groepsoverzicht hebben betrekking op het gebied van sociale vaardigheden. De indicatie-uitspraken 1 tot en met 5 geven aan of er sprake is van zorgbehoefte op het gebied van sociaal initiatief, sociale flexibiliteit, sociale autonomie, impulsbeheersing en inlevingsvermogen. Sociale vaardigheden verwerven is nodig om je sociaal weerbaar op te kunnen stellen (Ykema, z.d.), deze indicatie-uitspraken zijn daarom relevant voor dit onderzoek.

Opvallend is dat in groep 7 en 8 vaker sprake is van zorgbehoefte op een van de gebieden, dan in de lagere groepen. Op het gebied van inlevingsvermogen is er in totaliteit gezien de minste zorgbehoefte, hoewel dat voor groep 7 en 8 juist geldt op het gebied van impulsbeheersing. De meeste zorgbehoefte zit op het gebied van sociaal initiatief en sociale autonomie. Als deze gebieden gekoppeld worden aan sociale weerbaarheid, dan blijkt dat leerlingen het lastig vinden initiatief te nemen om contact te maken en te onderhouden en om in een groep hun eigenheid te laten zien (ZIEN!, z.d.).

In totaal is er 138 keer sprake van zorgbehoefte op een van de gebieden. Na verder onderzoek blijkt dat er in totaal voor 97 leerlingen sprake is van zorgbehoefte op een of meerdere gebieden. Dit is exact een derde deel van het totaal aantal leerlingen. Vanuit ZIEN! (z.d.) wordt geadviseerd dat er een hulpplan betreffende het deelgebied opgesteld moet worden, indien er sprake is van zorgbehoefte.

Hoofdstuk 7 Conclusies

Na het onderzoek en het beschrijven van de resultaten is het tijd om te kijken naar de conclusies die getrokken kunnen worden. Naar aanleiding van deze conclusies volgt een adviesrapport (met aanbevelingen) voor de opdrachtgever. Allereerst worden de deelvragen beantwoord, alvorens te komen tot een slotconclusie.

- **conclusies deelvragen**

Hieronder de beantwoording van de deelvragen.

- ✓ *Wat is sociale weerbaarheid?*

Om deze vraag direct te beantwoorden wil ik Jankowski citeren;

Jankowski (z.d) zegt: *“Weerbaarheid is voor jezelf opkomen!”*. Daarbij is het belangrijk dat je leert wat je grenzen zijn en hoe je die grenzen aan anderen duidelijk maakt. Het is belangrijk om daarbij de grenzen van anderen te herkennen en hier respectvol mee om te gaan. Dit heeft betrekking op de aspecten; mentaal, verbaal en fysiek. Zelfvertrouwen is hierbij een sleutelwoord!

Kort gezegd draait het allemaal om grenzen; zowel de grenzen van jezelf, als de grenzen van een ander.

Zowel de intern begeleiders, als de leerkracht bewegingsonderwijs van CBS De Vrijenburg verstaan onder sociale weerbaarheid: het redden van jezelf in een sociale context.

- ✓ *Wanneer wordt er op CBS De Vrijenburg in Barendrecht gesproken over niet of onvoldoende sociale weerbaarheid?*

Als kinderen op sociaal vlak zich niet kunnen redden in vergelijking met leeftijdsgenoten en als ze niet in staat zijn hun eigen grenzen aan te geven en grenzen van anderen te zien, wordt er op CBS De Vrijenburg gesproken over niet of onvoldoende weerbaar zijn. Niet weerbaar zijn hoeft niet te betekenen dat een kind een achterstand heeft in de sociale ontwikkeling. Volgens Barbara Ippel (intern begeleider bovenbouw CBS De Vrijenburg) zal 95% tot 99% van de kinderen met een achterstand in de sociale ontwikkeling ook niet of onvoldoende sociaal weerbaar zijn.

- ✓ *Welk verband tussen motoriek en sociale weerbaarheid wordt zichtbaar in de onderwijspraktijk van CBS De Vrijenburg in Barendrecht?*

We kunnen stellen dat een motorisch minder vaardig kind ook minder sociaal weerbaar is. Als je makkelijk beweegt, zit je over het algemeen lekker(der) in je vel. Als je niet makkelijk beweegt, voelt een kind zich onzeker en is daardoor minder weerbaar. Kinderen met een mindere motoriek zijn niet per definitie altijd sociaal niet weerbaar, maar in de meeste gevallen is er zeker een verband te zien, aldus Marlies Kranendonk (leerkracht bewegingsonderwijs CBS De Vrijenburg).

- ✓ *Hoe ervaren kinderen in de leeftijd van 4 tot en met 12 jaar in de wijk Vrijenburg te Barendrecht zelf sociale weerbaarheid?*

Deze vraag is gedurende de cyclus van het onderzoek bijgesteld naar: ‘Hoe ervaren kinderen in de bovenbouw van CBS De Vrijenburg te Barendrecht zelf sociale weerbaarheid?’. Dit aangezien de leerlingen uit groep 6, 7 en 8 beter in staat zijn, dan jongere kinderen, een beeld te geven van hun beleving van sociale weerbaarheid middels een vragenlijst.

Uit de analyse van de resultaten van de vragenlijst leerlingen is te concluderen dat bijna driekwart van de antwoorden volledig of grotendeels positief is beantwoord. Voor bijna driekwart van de leerlingen en/of deelgebieden kunnen we stellen dat de sociale weerbaarheid als positief wordt ervaren. Daar staat tegenover dat iets meer dan een kwart van de leerlingen 'soms' of 'nee/nooit' een positief gevoel / ervaring heeft bij de betreffende stelling. Voor deze leerlingen en/of voor deze deelgebieden is er dus nog winst te behalen, kijkend naar de sociale weerbaarheid. Aan de hand van deze gegevens is te concluderen, dat de kinderen in de bovenbouw van CBS De Vrijenburg zelf hun sociale weerbaarheid grotendeels als positief ervaren.

Dit blijkt overeenkomstig te zijn met hoe ouders/verzorgers de weerbaarheid van de kinderen uit groep 6, 7 en 8 ervaren. In totaal hebben ouders/verzorgers van 67 kinderen in de overeenkomstige groepen (dus groep 6, 7 en 8) aangegeven of hun kind, in vergelijking met leeftijdsgenoten, voldoende weerbaar is. Hiervan wordt 19,4 % als altijd voldoende weerbaar gezien door hun ouders/verzorgers en 53,7 % als 'meestal' weerbaar. Daar staat tegenover dat ook meer dan een kwart (26,9 %) van de kinderen als 'soms' of 'nooit' weerbaar gezien wordt door hun ouders/verzorgers, in vergelijking met leeftijdsgenoten.

- ✓ *In hoeverre is er behoefte aan een sociale weerbaarheidstraining (met als insteek de motorische ontwikkeling) in de wijk Vrijenburg te Barendrecht?*

Deze vraag is gedeeltelijk te beantwoorden. Er is voor gekozen om in de vragenlijst ouders/verzorgers niet te verwerken of ouders/verzorgers het van belang vinden dat deze weerbaarheidstraining als insteek de motorische ontwikkeling heeft. Wel is achterhaald of ouders/verzorgers hun kinderen willen inschrijven bij een (relevante) sportvereniging. Dit is tweeledig; enerzijds het motorische aspect, anderzijds het functioneren binnen een groep, team en/of vereniging.

In totaal hebben 53 (van de 99) respondenten aangegeven te willen investeren in het vergroten van de sociale weerbaarheid van hun kind middels een weerbaarheidstraining. Hieruit blijkt dat meer dan de helft een weerbaarheidstraining ziet als een geschikte optie om te investeren in het vergroten van de sociale weerbaarheid van hun kind. Iets meer dan een kwart van het totaal aantal respondenten ziet deelname van hun kind aan een weerbaarheidstraining als enige optie. Het andere deel ziet deelname van hun kind aan een weerbaarheidstraining als optie in combinatie met een of meerdere andere opties, zoals inschrijving bij een (relevante) sportvereniging en/of zelf deelnemen aan een oudercursus betreffende dit onderwerp. Als conclusie is te stellen dat er zeker behoefte is aan een sociale weerbaarheidstraining.

- **slotconclusie**

De onderzoeksvraag *'Wat hebben kinderen met een achterstand in hun sociale ontwikkeling, in de leeftijd van 4 tot en met 12 jaar in de wijk Vrijenburg te Barendrecht, nodig op motorisch vlak om zich sociaal weerbaar op te kunnen stellen?'* zal hieronder worden uitgewerkt en toegelicht.

Zowel de intern begeleiders, als de leerkracht bewegingsonderwijs van CBS De Vrijenburg zien dat kinderen met een sociale ontwikkelingsachterstand niet of onvoldoende sociaal weerbaar zijn. Echter is dit niet onomkeerbaar. Zo kan een kind, door bijvoorbeeld de puberteit, ook tijdelijk niet of onvoldoende sociaal weerbaar zijn, zonder dat er sprake is van een achterstand in de sociale ontwikkeling van het kind. In beide gevallen zal het prettig zijn om de sociale weerbaarheid te vergroten c.q. te ontwikkelen, zodat kinderen zich minder kwetsbaar en dus prettiger te voelen.

Afhankelijk van het doel dat de school wil nastreven, is er absoluut winst te behalen op het gebied van de sociale weerbaarheid. De resultaten die uit de vragenlijst leerlingen naar voren komen, zijn zeker niet als negatief te bestempelen. Echter voor meer dan een kwart van de stellingen geldt dat de leerlingen niet of onvoldoende positief hebben geantwoord ten aanzien van relatie, competentie, autonomie en/of emotionele stabiliteit. Niet alleen uit de vragenlijst leerlingen blijkt dat een deel van de leerlingen op CBS De Vrijenburg niet of onvoldoende weerbaar is, maar ook uit de gesprekken met de intern begeleiders en de leerkracht bewegingsonderwijs. Uit de vragenlijst van de ouders/verzorgers kan geconcludeerd worden dat slechts 29 van de 148 kinderen als weerbaar wordt bestempeld in vergelijking met leeftijdsgenoten. Gelukkig geven de ouders/verzorgers aan dat 78 van 148 kinderen meestal weerbaar is, echter betekent dit dat de ouders/verzorgers 42 kinderen niet of soms weerbaar vinden in vergelijking met leeftijdsgenoten. Ook dit is ruim een kwart van het totale aantal. Vanuit de observatielijsten van ZIEN! is de conclusie dat er voor exact een derde deel zorgbehoefte is op een of meerdere deelgebieden, ten aanzien van de sociale vaardigheden.

Bij de vragenlijst van ouders/verzorgers is er geen onderscheid gemaakt tussen jongens en meisjes. Ook bij de gegevens van de observatielijsten ZIEN! wordt hier geen onderscheid gemaakt. De intern begeleiders van CBS De Vrijenburg geven daarentegen aan wel verschil te zien, maar dan met name op jonge leeftijd. Zij stellen dat jongetjes over het algemeen sneller lichamelijk weerbaar zijn (zij kunnen over het algemeen al vrij jong goed van zich afbijten). Hun grove motoriek is doorgaans snel goed ontwikkeld. Bij de vragenlijst leerlingen is niet of nauwelijks te stellen dat er grote opvallende verschillen zijn tussen jongens en meisjes. Over het algemeen zijn de jongens iets positiever, maar het verschil is minimaal. Ook tussen de drie leerjaren zijn geen grote verschillen waar te nemen.

In het gesprek met de intern begeleiders werd duidelijk dat de sociale weerbaarheid van de leerlingen beter in beeld gebracht moet worden. Dit is belangrijk wat betreft de zorgmanagement op school. De ouders/verzorgers hebben middels de vragenlijst kenbaar gemaakt dat zij vinden dat er, naast het huidige aanbod binnen de reguliere onderwijstijd, meer tijd besteed moet worden aan het weerbaar maken van kinderen (94 van de 99). Het overgrote deel vindt dat dit in alle leerjaren moet gebeuren (84 van de 94). Daarnaast vinden de meeste ouders/verzorgers ook (65 van de 99) dat er buiten de reguliere onderwijstijd meer aandacht moet zijn voor de sociale ontwikkeling / weerbaarheid van kinderen. Zowel deelname aan een weerbaarheidstraining, als inschrijving bij een (relevante) sportvereniging zien ouders/verzorgers als mogelijke optie om buiten de reguliere onderwijstijd te investeren in het vergroten van de weerbaarheid van hun kind.

Uit de literatuur, van voornamelijk Rots en Water, blijkt dat insteken op motorisch vlak erg effectief is om de sociale weerbaarheid van een kind te vergroten. De gesprekken met de leerkracht bewegingsonderwijs en intern begeleiders van CBS De Vrijenburg en de buurtsportcoach van de wijk Vrijenburg te Barendrecht bevestigen dit. Allen zien verband tussen de motoriek en sociale weerbaarheid. Zoals buurtsportcoach Bram Franken zegt: 'Vanuit samen spelen, kan je naar contact maken (met spelletjes en sportactiviteiten kan je bewust c.q. onbewust andere vaardigheden ontwikkelen)'. Zeker als de weerbaarheidstraining aansluit bij de leef en belevingswereld van het kind, waarin spelen en bewegen een belangrijke rol inneemt, zal het kind het best tot ontwikkeling en groei komen. De samenhang tussen de cognitieve, motorische en sociale ontwikkeling wordt bevestigd door de modellen die zijn toegelicht in de theoretische achtergrond. De training Rots en Water is gebaseerd op de gedachten dat je psyche en je fysiek onlosmakelijk met elkaar verbonden zijn.

Als antwoord op de hoofdvraag kunnen we stellen dat er binnen de reguliere onderwijstijd meer aandacht besteed moet worden aan de weerbaarheid van leerlingen. Daarnaast zal er ook buiten de reguliere onderwijstijd een aanbod gegenereerd moeten worden. Het aanbieden van een weerbaarheidstraining, met als insteek de motorische vaardigheden, heeft daarbij de voorkeur.

Hoofdstuk 8 Aanbevelingen

Gedurende dit onderzoek is duidelijk geworden dat het zinvol is om meerdere aanbevelingen te doen, aangezien er op meerdere punten verbetering mogelijk en wenselijk is. Vandaar onderstaand adviesrapport voor de opdrachtgever.

- ***aanbeveling 1 – kinderen in kaart***

De eerste aanbeveling is een aanbeveling, betreffende het beter in beeld brengen van de leerlingen op CBS De Vrijenburg, die niet of onvoldoende weerbaar zijn. Dit kan door het aanpassen van het zorgoverzicht (groepsoverzicht met bijzonderheden en zorgbehoeften van leerlingen). Een andere mogelijkheid is het sociaal weerbaar zijn van de leerlingen opnemen in de leerlingbespreking. Op deze manier krijgen het management en de interne begeleiders beter zicht op welke leerlingen niet of onvoldoende weerbaar zijn. Afgezien van de interventies die al dan niet ingezet kunnen worden, is de eerste stap om de sociale weerbaarheid van de leerlingen goed in beeld te brengen.

- ***aanbeveling 2 – aanbod binnen de reguliere onderwijstijd***

Aangezien de ouders/verzorgers vinden dat er binnen de reguliere onderwijstijd in (bij voorkeur) alle leerjaren meer tijd besteed moet worden aan het weerbaar maken van kinderen, is het goed om de leerkrachten hierin te trainen. Op CBS De Vrijenburg hebben momenteel een tweetal leerkrachten het certificaat om met de lessen van het programma Rots en Water te werken. Wanneer een van hen de ‘advanced training’ gaat volgen, wordt deze opgeleid tot het presenteren van een EDIT (een dag introductie training) aan het eigen team.

Uiteraard is het ook een optie om de collega's die de bevoegdheid hebben, voor het geven van Rots en Water trainingen, in te zetten. Zij kunnen een gehele klas of een groepje leerlingen, die dit specifiek nodig heeft, van een training voorzien. Echter heeft dit als nadeel dat er geen of nauwelijks geld is om deze collega's uit te roosteren. Tevens kan de school de keuze maken nog een aantal leerkrachten, die zij geschikt achten, op te laten leiden (door het laten volgen van de basiscursus Rots en Water). Het is wel belangrijk om de kwaliteiten en competenties van de leerkrachten in beeld te hebben. Aangezien de ouders/verzorgers duidelijk aangeven dat het belangrijk is dat de persoon die dit gaat doen affiniteit moet hebben op dit vlak. Een aanpak door iemand die affiniteit heeft, zal het meest effectief zijn.

Behalve op schoolniveau, zijn er op verenigingsniveau (waar de school aan verbonden is) mogelijkheden. Op schoolniveau is het niet mogelijk om een leerkracht uit te roosteren voor het geven van Rots en Water trainingen, echter is dit op verenigingsniveau wel haalbaar. De concrete mogelijkheden zullen binnen de vereniging besproken moeten worden.

- ***aanbeveling 3 – aanbod buiten de reguliere onderwijstijd***

Veel ouders/verzorgers geven aan zelf bereid te zijn te investeren. Sommige zijn zelfs bereid financieel bij te dragen. Het bieden van een weerbaarheidstraining, buiten de reguliere onderwijstijd, behoort daarmee ook tot de aanbevelingen. Wat betreft het geven van een weerbaarheidstraining zijn er meerdere mogelijkheden te bieden. Kijkend naar het geslacht, de leeftijd en/of de situatie van de kinderen is er een training op te stellen. Het koppelen van een oudercursus (of ter introductie een ouderavond) zorgt ervoor dat je ook

ouders/verzorgers in dit proces betreft. Een aantal ouders/verzorgers geven aan, dat zij tevens vinden dat er een taak voor de opvoeders in de thuissituatie is weggelegd. Het is ideaal als je dit beiden kunt aanbieden of kunt combineren.

- ***aanbeveling 4 – samenwerking in de wijk***

Tot slot kan een samenwerking tussen school, de buurtsportcoach en sportverenigingen ook bijdragen. Het is geen opzichzelfstaande aanbeveling, maar zeker geschikt als aanvulling op bovenstaande aanbevelingen. De ouders/verzorgers geven aan dat inschrijving bij een (relevante) sportvereniging behoort tot de opties om te investeren in de weerbaarheid van het kind. Door een samenwerking tussen school, de buurtsportcoach en sportverenigingen te realiseren, komen kinderen in de contact met het aanbod van de diverse sportverenigingen en krijgen zij de mogelijkheid om vrijblijvend te ontdekken welke sport(vereniging) hun voorkeur heeft. Door bijvoorbeeld het organiseren van een workshop, gastlessen en/of toernooi komen de kinderen in aanraking met diverse sporten. Zo kan je de kinderen stimuleren om zich inderdaad in te schrijven bij een (relevante) sportvereniging, waardoor je tegemoet komt aan de behoefte van de ouders/verzorgers. Uit het gesprek met de buurtsportcoach blijkt dat hij hier positief tegenover staat. Als school hier eveneens een kans ziet, is het wellicht een mogelijkheid om de leerkracht bewegingsonderwijs hier uren voor te geven vanuit het taakbeleid. Zo drukt dit niet op de formatie, maar kan er wel gekeken worden naar de mogelijkheden.

In deze evaluatie zal er gekeken worden naar de sterke en zwakke punten van het onderzoek, het draagvlak binnen de organisatie en de generaliseerbaarheid naar andere situaties en contexten.

- ***reflectie sterke en zwakke punten van het onderzoek***

De kracht van dit onderzoek zit in het aangaan van de uitdaging. Het vertrouwen van de directeur van CBS De Vrijenburg heeft ervoor gezorgd dat er met veel vrijheid aan dit onderzoek gewerkt kon worden. Er was geen hele concrete, afgebakende vraag vanuit de organisatie. Dit onderzoek is ontstaan vanuit pionierswerk, waardoor er ook direct een valkuil aan ten grondslag ligt. Het belang en de waarde die het management van CBS De Vrijenburg aan de conclusies en aanbevelingen hecht, zal bepalen of dit onderzoek ook daadwerkelijk van toegevoegde waarde is voor de praktijk. Het feit dat er veel verschillende personen (interne begeleiders, leerkracht bewegingsonderwijs, leerlingen, ouders/verzorgers en de buurtsportcoach) zijn betrokken bij dit onderzoek, maakt dat het niet bij pionierswerk gebleven is.

Als vervolg op dit onderzoek zou het fijn zijn als er gestart kan worden met een pilot. Door een aanbod buiten de reguliere onderwijstijd op te zetten, kan er gekeken worden of hier daadwerkelijk belangstelling voor is vanuit ouders/verzorgers en kinderen. Helaas is het gezien het korte tijdsbestek van dit onderzoek niet mogelijk geweest om deze pilot op te nemen in dit onderzoek.

In de toelichting c.q. verantwoording van de vragenlijst leerlingen en vragenlijst ouders/verzorgers (bijlage VI) staat een verdere uitwerking van de keuzes die gemaakt zijn betreffende deze dataverzameling. Tevens is er een toelichting c.q. verantwoording van de gegevens uit de observatielijsten ZIEN! (bijlage VII).

- ***draagvlak binnen de organisatie***

Ondanks dat dit onderzoek vanuit pionierswerk ontstaan is, is er toch draagvlak binnen de organisatie. Voornamelijk de intern begeleiders en de leerkracht bewegingsonderwijs zijn enthousiast en zien het belang van aandacht voor sociale weerbaarheid. Het feit dat ook de ouders/verzorgers een signaal afgeven toont aan dat er behoefte is aan een aanpak (en/of aanbod) om de aandacht voor de sociale weerbaarheid van kinderen te vergroten. Voornamelijk dit laatste zal er aan bijdragen dat de organisatie zal moeten doorpakken.

In het aanbod van de brede school was het afgelopen kwartaal ook een weerbaarheidstraining gericht op de overstap PO-VO (van primair onderwijs naar voortgezet onderwijs). De ouders/verzorgers van de 11 leerlingen die hiervoor benaderd zijn door de groepsleerkrachten, hebben allen direct hun kinderen aangemeld voor deze training. Ook dit geeft aan dat er behoefte is aan een aanpak en/of aanbod.

- ***generaliseerbaarheid naar andere situaties en contexten***

In de huidige maatschappij is het van belang om je weerbaar op te kunnen stellen. Niet alleen CBS De Vrijenburg zal leerlingen hebben die niet of onvoldoende weerbaar zijn. Ook andere scholen (met een vergelijkbare populatie) zullen voor deze leerlingen een passende aanpak en/of aanbod moeten hebben. De buurtsportcoach bevestigt dit voor de kinderen in de wijk Vrijenburg. De andere scholen binnen de vereniging PCPO BR hebben geen van allen een specifieke aanpak en/of aanbod betreffende de weerbaarheid van

kinderen. Om deze reden is een aanpak en/of aanbod op verenigingsniveau zeker een aanbeveling. Helemaal als er gestart kan worden met een pilot, waardoor er gekeken kan worden naar de daadwerkelijk belangstelling die ouders/verzorgers en kinderen tonen. Wellicht kan het in een later stadium verder uitgebreid worden, echter is dat nog enkel toekomstmuziek.

Literatuurlijst

- Bakker, K. (2013). *Organisatie en beleid*. Eindopdracht module Organisatie en beleid. Rotterdam: Hogeschool Rotterdam.
- Berg, M., van Gelder, W., & van Weene, E. (2007). *Zorg voor beweging in de PABO*. Heeswijk-Dinther: Esstede BV.
- Citogroep primair onderwijs. (2004). *WISEON*. Arnhem: CITO.
- Donk, C. v. (2013). *Praktijkonderzoek in zorg en welzijn*. Bussum: Coutinho.
- Gelder, W. v. (2002, november). *Wat doe je met uitvallers of achterblijvers?* Motorische Remedial Teaching. Lichamelijke Opvoeding.
- Infoteur. (2011). *Mens en gezondheid, infonu*. Opgeroepen op 6 januari 2014, van infonu, online bibliotheek: mens-en-gezondheid.infonu.nl/kinderen/85799-de-ontwikkelingsstadia-van-piaget.html
- Jankowski, M. (z.d.). *Weerbaarheid*. Opgeroepen op 4 juni 2013, van weerbaarheid: www.weerbaarheid-jankowski.nl
- Kaandorp, W., & Hooning, M. (2012, september). *MRT; illusie of werkelijkheid?* LO.
- Kijk op ontwikkeling. (2012). *Sociale ontwikkeling*. Geraadpleegd 14 februari 2014, van <http://www.kijkopontwikkeling.nl/problemen/sociaal-emotionele-ontwikkeling/inleiding1.html>
- Kohnstamm, R. (2009). *Kleine ontwikkelingspsychologie II – de schoolleeftijd*. Houten: Bohn, Stafleu, van Loghum.
- Leraar 24. (2010). *Contact leraar en leerling*. Opgeroepen op 8 juni 2014, van <http://www.leraar24.nl/dossier/2282/contact-leraar-en-leerling>
- Maclea, K. (2004). *Resilience: What it is and how children and young people can be helped to develop it*. Geraadpleegd op 14 juni 2013, van <http://www.cyc-net.org/cyc-online/cycol-0304-resilience.html>
- Migchelbrink, F. (2010). *Praktijkgericht onderzoek in zorg en welzijn*. Amsterdam: SWP.
- Normann, R. (z.d.). *Energy-motion*. Opgeroepen op 2 juni 2013, van energy-motion: www.energy-motion.nl
- Rijksoverheid. (z.d.). *Wat is de gewichtenregeling in het basisonderwijs?* Geraadpleegd op 8 februari 2014, van <http://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/leerachterstand/vraag-en-antwoord/wat-is-de-gewichtenregeling-in-het-basisonderwijs.html>
- Timpaan onderwijs. (z.d.). *Sociaal Krachtig! Sociaal vaardig en weerbaar*. Geraadpleegd op 14 februari 2014, van <http://www.timpaanonderwijs.nl/sociale-vaardigheden-en-weerbaarheid/>
- Ykema, F. (2013). *Rots en Water praktijkboek: een psychofysieke training voor jongens en meisjes*. Amsterdam: SWP.
- Ykema, F. (z.d.). *Rots en Water*. Opgeroepen op 12 december 2013, van Rots en Water programma - Sociale Competentie Training: <http://www.rotsenwater.nl>
- Ykema, F. (z.d.). *Rots en Water; sociaal - emotionele ontwikkeling*. Opgeroepen op 23 november 2013, van www.rotsenwater.nl: http://www.rotsenwater.nl/?action=main.content&article_nID=73&navID=6
- ZIEN!. (z.d.). *Pedagogisch expertsysteem: voor het basisonderwijs*. geraadpleegd op 30 mei 2014, van http://www.zienvooronderwijs.nl/wat_is_ZIEN_primair_onderwijs

Bijlagen

- bijlage I In gesprek met...
- bijlage II Sociale weerbaarheid - vragenlijst leerlingen
- bijlage III Analyse vragenlijst leerlingen
- bijlage IV Sociale weerbaarheid - vragenlijst ouders/verzorgers
- bijlage V Analyse vragenlijst ouders/verzorgers
- bijlage VI Toelichting c.q. verantwoording vragenlijst leerlingen en vragenlijst ouders/verzorgers
- bijlage VII Gegevens observatielijsten ZIEN!

In gesprek met...

Om data te verwerven betreffende dit onderzoek, ben ik met een aantal personen in gesprek gegaan. Gezien de functie en werkzaamheden van deze personen is de informatie vanuit deze gesprekken relevant voor mijn onderzoek. Zo heb ik gesproken met de leerkracht bewegingsonderwijs en de intern begeleiders van CBS De Vrijenburg en tevens met de buurtsportcoach van de wijk Vrijenburg. Hieronder een uitwerking van deze gesprekken.

- ***leerkracht bewegingsonderwijs CBS De Vrijenburg***

Even voorstellen...

Marlies Kranendonk

Ik werk ruim zes jaar als groepsleerkracht in het basisonderwijs op CBS De Vrijenburg en heb sinds een jaar ook mijn diploma voor bewegingsonderwijs. Sinds kort ben ik tevens gecertificeerd Rots en Water trainer (met aanvullend certificaat voor kinderen met ASS). Ik ben groepsleerkracht in de bovenbouw en geef bewegingsonderwijs aan groep 4 t/m 8.

1. Wat versta je onder een achterstand in de sociale ontwikkeling?

Kinderen die een achterstand hebben in hun sociale ontwikkeling, zijn sociaal minder vaardig dan hun leeftijdsgenootjes. Dit is terug te zien in de dagelijkse onderwijspraktijk in zowel sport en spel activiteiten, als gedurende de overige vakgebieden. Zowel bij de cognitieve vakken (voornamelijk als de kinderen moeten samenwerken) en bij de creatieve vakken. Soms gaat het om relatief kleine achterstanden, die gedurende een schoolloopbaan met de juiste aanpak en ondersteuning te ondervangen zijn. Echter zijn er ook kinderen met een achterstand in hun sociale ontwikkeling, waarbij meer specifieke aandacht vereist is en de groepsleerkracht interne of externe hulp moet inschakelen.

Achterstanden in de sociale ontwikkeling hebben invloed op de groepsdynamiek, aangezien dit zichtbaar wordt in de omgang met anderen (houding ten opzichte van leerkracht en medeleerlingen).

2. Hoe wordt op CBS De Vrijenburg een achterstand in de sociale ontwikkeling van kinderen gesignaleerd?

Dit gebeurt veelal door observaties en signaleringen van de groepsleerkracht. Eventuele opvallende dingen worden besproken met de intern begeleider. Daarnaast worden eventuele achterstanden in de sociale ontwikkeling tijdens de lessen bewegingsonderwijs ook zichtbaar. Dit bespreek ik met groepsleerkracht en probeer dit tevens zelf aan te pakken tijdens mijn lessen.

3. Welke gevolgen worden er op CBS De Vrijenburg gesignaleerd bij kinderen die een achterstand hebben in de sociale ontwikkeling?

Kinderen vinden moeilijk of geen aansluiting in de groep, dit heeft tot gevolg dat ze alleen komen te staan en

zich eenzaam of gepest voelen. Kinderen voelen zich hierdoor ongelukkig, wat invloed kan hebben op de totale ontwikkeling. Er zijn ook kinderen met weinig of geen empathie, waardoor er conflicten ontstaan. Dit heeft gevolgen voor de sfeer in een groep.

4. Wat versta je onder sociale weerbaarheid?

Sociale weerbaarheid is het redden van jezelf in een sociale context. Als je in contact komt met anderen, moet je in harmonie met de ander op sociaal gebied kunnen redden. Dit is echter wel afhankelijk van de leeftijdsfase van een kind. In sommige leeftijdsfases zijn kinderen sociaal onhandig, maar hebben niet direct achterstand. Wel is dan de juiste begeleiding nodig, om het kind inzicht te geven en zichzelf positief te ontwikkelen.

5. Wanneer wordt er op CBS De Vrijenburg gesproken over niet of onvoldoende weerbaar zijn?

Als kinderen op sociaal vlak zich niet kunnen redden in vergelijking met leeftijdsgenoten en als ze niet in staat zijn hun eigen grenzen aan te geven en grenzen van anderen niet zien. Ook is er sprake van niet of onvoldoende weerbaarheid als kinderen niet deelnemen aan samenwerkingsopdrachten en groepsactiviteiten, zich slecht kunnen inleven in anderen en zich niet goed kunnen verwoorden.

Ik denk dat er geen eenduidige algemene definitie is, maar dit is mijn visie. Het gaat veelal op inzicht van de professionals.

6. Welke mogelijkheden zijn er op CBS De Vrijenburg momenteel voor kinderen die niet of onvoldoende weerbaar zijn?

De groepsleerkracht kan overleggen met de intern begeleider, die kan externe hulp inschakelen (kijkend naar individuele kind). Eventueel kan ook de schoolmaatschappelijk werker ingezet worden. Indien er sprake is van een verstoorde groepsdynamiek dan is rots en water mogelijk een optie. Daarnaast werken we met de methode leefstijl, maar persoonlijk vind ik deze methode niet voldoende toereikend om echte problemen aan te pakken.

7. Kun je een indicatie geven van de hoeveelheid kinderen waarbij we kunnen spreken van een achterstand in de sociale ontwikkeling bij kinderen op CBS De Vrijenburg?

Kijkend naar de groepen die ik bewegingsonderwijs, denk ik dat we kunnen spreken over gemiddeld 2 of 3 kinderen met een flinke sociale achterstand. In de bovenbouw wellicht nog meer vanwege de puberteit, wat van grote invloed is op de groepsdynamiek en veel tijd en energie kost voor groepsleerkracht. De groepsleerkracht heeft in veel gevallen te weinig tijd om dit intensief aan te pakken. Ook een stoornis kan ook de oorzaak zijn van een achterstand in de sociale ontwikkeling. Daarnaast ben ik van mening dat een achterstand in de sociale ontwikkeling altijd leidt tot onvoldoende weerbaarheid van kinderen (dit is echter niet onomkeerbaar).

8. Kun je een indicatie geven van de hoeveelheid kinderen waarbij we kunnen spreken van niet of onvoldoende weerbaar zijn bij kinderen op CBS De Vrijenburg?

Een achterstand in sociale ontwikkeling is groter dan niet weerbaar zijn, want dit kan ook in een fase van je leven zijn. Dit is afhankelijk van hormonen en zelfverzekerdheid.

Soms is er sprake van tijdelijke sociale onhandigheid. Jonge kinderen kunnen bijvoorbeeld heel egoïstisch zijn en in de puberteit heb je het idee dat iedereen tegen je is. Ik denk dat de hoeveelheid kinderen waarbij we kunnen spreken van niet of onvoldoende weerbaar zijn bij kinderen op CBS De Vrijenburg hoger is dan de aantallen van de vorige vraag. Als een kind niet weerbaar is, betekent dit niet direct dat een kind een achterstand in sociale ontwikkeling heeft.

9. Zie je een verband tussen motoriek en sociale weerbaarheid in de onderwijspraktijk van CBS De Vrijenburg? Zo ja, wat?

Ja, want een motorisch onhandig kind, voelt zich ongemakkelijk (onhandig en niet zelfverzekerd). Je bent kwetsbaar en dus minder weerbaar. Kinderen met een mindere motoriek zijn niet per definitie altijd sociaal niet weerbaar. In een motorische context wordt dit zichtbaar, al kan in een andere situatie dit kind wel voldoende weerbaar zijn. Als je makkelijk beweegt, zit je over het algemeen lekker(der) in je vel. Als je niet makkelijk beweegt, voel je je onzeker en daardoor minder weerbaar.

Bijvoorbeeld in de puberteit (het lichaam ontwikkelt zich, sommigen hebben last van een groeispurt) kan je onzeker zijn over je lichaam. Dit zie je soms ook terug in het bewegingsgedrag van een kind. Hierbij is er niet gelijk sprake van een sociale achterstand, maar het kind is of voelt zich wel even wat kwetsbaarder en dus minder weerbaar.

- **intern begeleiders CBS De Vrijenburg**

Even voorstellen...

Barbara 't Hoen

Ik ben inmiddels zestien jaar werkzaam in het basisonderwijs. Ik heb op een aantal scholen gewerkt en heb ervaring in alle lagen van het onderwijs (van leerkracht, bouwcoördinator, locatieleider tot intern begeleider).

Ik heb in totaal zeven jaar gewerkt in de functie van intern begeleider, waarvan sinds drie jaar als intern begeleider van de bovenbouw op CBS De Vrijenburg. Mijn werkzaamheden bestaan uit het in kaart brengen van de zorgstructuur en de vertaling hiervan maken naar de werkvloer. Daarnaast ben ik (samen met de leerkracht) verantwoordelijk voor de leerlingenzorg. Ik verricht hiervoor observaties, heb gesprekken met de leerkrachten, ouders en diverse externe betrokkenen. Verder breng ik leerlingresultaten in kaart en analyseer deze samen met leerkracht en MT. Als intern begeleider van de bovenbouw houd ik mij ook bezig met de overgang PO-VO.

Kirsten van Os

In 1999 ben ik afgestudeerd aan de PABO Inholland. Ik ben daarna gelijk aan het werk gegaan en heb les gegeven in de groepen 1 t/m 6.

Na een aantal jaren voor de klas te hebben gestaan ben ik in 2003/2004 de opleiding RT en IB gaan doen. In eerste instantie heb ik wat ik daar leerde in mijn klas gebruikt, daarna heb ik het gecombineerd (voor de klas en daarnaast IB). Dat was wel een zware combinatie.

Vanaf juni 2007 werk ik op De Vrijenburg. Eerst als enige interne begeleider voor de hele school, maar de school groeide hard dus kwam er al snel een tweede en daarna een derde interne begeleider. Op dit moment ben ik tweeënhalve dag interne begeleider voor de groepen 1-2, 3 en 4.

Lisette Bax

Mijn naam is Lisette Bax en ik ben in 2006 afgestudeerd aan de PABO. Na de PABO heb ik nog een jaar de opleiding tot Remedial Teacher gevolgd, gecombineerd met een parttime baan op een basisschool in Hendrik-Ido-Ambacht. Hierna heb ik een jaar gewerkt als leerkracht in een groep 1-2 op een basisschool in Ridderkerk. Sinds 2008 ben ik werkzaam als leerkracht van groep 1-2 en intern begeleider op CBS de Vrijenburg. In het jaar 2012 heb ik het diploma behaald van de Master-Sen opleiding richting intern begeleider. Momenteel werk ik 2 dagen als intern begeleider en 2 dagen als groepsleerkracht.

1. Wat verstaan jullie onder een achterstand in de sociale ontwikkeling?

Geen of minder aansluiting met groepsgenoten. Je sociale ontwikkeling is laag of lager vergeleken met leeftijdsgenoten; kijkend naar communicatie, zelfredzaamheid, zelfstandigheid, zelfbeeld (je durven uiten) en relatie met volwassenen. Als je spreekt over een achterstand dan is de ontwikkeling niet conform leeftijd. Je meetpunt voor sociaal en emotioneel is altijd in vergelijking met.

2. Hoe wordt op CBS De Vrijenburg een achterstand in de sociale ontwikkeling van kinderen gesignaleerd?

Door de leerkracht in de groep en door observaties. Soms krijgen we signalen van ouders/verzorgers. Tegenwoordig wordt de sociaal emotionele ontwikkeling gevolgd door het leerlingvolgsysteem KIIK bij de kleutergroepen en ZIEN in groep 3 t/m 8.

3. Welke gevolgen worden er op CBS De Vrijenburg gesignaleerd bij kinderen die een achterstand hebben in de sociale ontwikkeling?

Kinderen worden buitengesloten (niet gekozen bij bijvoorbeeld samenwerkingsopdracht of spelactiviteiten) en er is geen of weinig aansluiting bij leeftijdsgenoten, valt buiten de groep (negatief). Het zelfvertrouwen krijgt een deuk, al is dit een aanname. Vaak vinden deze kinderen het moeilijk om zich te uiten, wat als gevolg heeft dat anderen niet snel toenadering zoeken. Ook faalangst kan een gevolg zijn (al kan dit meerdere oorzaken hebben).

4. Wat verstaan jullie onder sociale weerbaarheid?

Je bent sociaal opgewassen tegen je leeftijdsgenoten, je durft op te komen voor jezelf, je bent niet snel uit het veld geslagen. Ook communicatie en zelfredzaamheid spelen hierbij een rol. Je moet leren om stop te durven te zeggen en zelf problemen proberen op te lossen, voordat ze naar de leerkracht komen. Als je sociaal weerbaar bent, dan heb je tools in je bezit om je in alle situaties te kunnen redden; iets durven vragen en je veilig voelen. Het heeft betrekking op je autonomie, competentie en relatie. Het ligt bij jezelf, maar ook aan de omgeving die gecreëerd wordt (veilig voelen).

5. Wanneer wordt er op CBS De Vrijenburg gesproken over niet of onvoldoende weerbaar zijn?

Dit heeft veel raakvlakken met sociaal emotionele ontwikkeling. Niet weerbaar hoeft niet te betekenen dat een kind een achterstand heeft in de sociale ontwikkeling. Wel zal 95% tot 99% van de kinderen met een achterstand in de sociale ontwikkeling ook niet of onvoldoende sociaal weerbaar zijn.

6. Welke mogelijkheden zijn er op CBS De Vrijenburg momenteel voor kinderen die niet of onvoldoende weerbaar zijn?

We hebben SMW (schoolmaatschappelijk werk), aanbod van externe trainingen; zoals vriendentraining, training van Context en kanjertraining. Ook hebben we de mogelijkheid voor Rots en Water (intern), al is dit voornamelijk groepsgericht. De methode leefstijl kan ook ingezet worden, maar is ook groepsgericht. Daarnaast hebben we op school de 'doos vol gevoelens'. Helaas is er momenteel geen financiële ruimte om dit ook daadwerkelijk in te zetten.

7. Kun je een indicatie geven van de hoeveelheid kinderen waarbij we kunnen spreken van een achterstand in de sociale ontwikkeling bij kinderen op CBS De Vrijenburg?

We denken wel heel veel... Geen idee of we ze ook allemaal in kaart hebben. Misschien wel gemiddeld vijf kinderen met een achterstand in de sociale ontwikkeling per groep.

8. Kun je een indicatie geven van de hoeveelheid kinderen waarbij we kunnen spreken van niet of onvoldoende weerbaar zijn bij kinderen op CBS De Vrijenburg?

Ook dat hebben we niet concreet in beeld. Als aanvullende vraag, wil ik graag weten of het er gelijk, minder of meer kinderen zijn, dan de kinderen met een achterstand in de sociale ontwikkeling. Het antwoord is dan minimaal vijf kinderen. Sowieso degene met een achterstand in de sociale ontwikkeling, maar er zijn ook kinderen die geen achterstand hebben in de sociale ontwikkeling, maar niet of onvoldoende weerbaar zijn. Iedere leeftijdsfase zorgt voor een andere ontwikkeling. In groep 3 bijvoorbeeld meten kinderen zich voornamelijk op motorisch vlak aan elkaar, later gaat ook de cognitieve ontwikkeling meer een rol spelen wat betreft de weerbaarheid van kinderen.

De interne begeleiders komen tot de ontdekking dat ze dit graag beter in kaart zouden willen brengen. Hardop passeren een aantal mogelijkheden de revue... Misschien moeten we dit verwerken in het zorgoverzicht, zodat we hier meer zicht op krijgen. Het is wellicht ook te koppelen aan het onderdeel 'sociale autonomie' van ZIEN.

9. Zien jullie een verband tussen motoriek en sociale weerbaarheid in de onderwijspraktijk van CBS De Vrijenburg? Zo ja, wat?

Ja. Er zijn veel weerbaarheidstrainingen die zich richten op de spierspanning. Je zelfvertrouwen groeit, je voelt dat je stevig kan staan en je goed kunnen bewegen. De sociale ontwikkeling heeft een link met weerbaarheid, maar ook de motoriek heeft een link met weerbaarheid.

Ook Rots en Water legt dat verband, zo zeggen de andere interne begeleiders. Ze vinden het jammer dat ze niet bij gymlessen observeren / aanwezig zijn, aangezien je dit verband dan goed kan zien.

De interne begeleider van de kleuters vindt dit lastig. Ze ziet absoluut het verband, maar bij de kleuters wordt deze link (nog) niet gelegd.

De dames concluderen dat jongetjes sneller lichamelijk weerbaar zijn, kunnen over het algemeen al vrij jong goed van zich afbijten. Hun grove motoriek is doorgaans snel goed ontwikkeld. Misschien zou judo op school goed zijn?! Weerbaarheid is immers ook houding (zelfvertrouwen / zelfbeeld).

Tot slot...

De interne begeleiders zijn geïnteresseerd naar het verdere onderzoek. Het is goed om hier weer even bewust van te worden en om te gaan kijken hoe we dit goed in kaart kunnen brengen. Graag zouden we Rots en Water gestructureerd aanbieden, preventief (en niet alleen als er al problemen voor doen).

Op scholen met bijvoorbeeld Jenaplan onderwijs richten ze zich meer op de sociaal emotionele ontwikkeling van kinderen. Wij richten ons voornamelijk op het leren. Wellicht moeten we meer ruimte in de onderwijstijd creëren; hoe we dat moeten realiseren is niet duidelijk... We weten hoe we de huidige leerlingpopulatie tot leren moeten krijgen, misschien kunnen we ons nu meer richten op de andere aspecten. De verwachting is dat veel scholen hier behoefte aan hebben, maar hoeveel is een onbeantwoorde vraag.

- buurtsportcoach Barendrecht (wijk Vrijenburg)

Even voorstellen...

Bram Franken

Ik ben coördinator Buurtsportcoachproject Barendrecht, sinds vorig jaar juli draait dit project in de gemeente Barendrecht. Binnen dit project proberen we allerlei verbindingen te leggen tussen verschillende doelgroepen en sport. Een ander doel is om in de wijk te dienen en te signaleren en doorverwijzen. Vanuit deze rol zitten wij ook in het wijkteam Jeugd. Voordat ik begon als Buurtsportcoach, heb ik 7 jaar jongerenwerk gedaan in de gemeente Oosterhout (met name gericht op Marokkaanse probleem jongeren). Naast deze werkzaamheden volg ik de studie Social Work deeltijd op Avans in Breda. Deze hoop ik dit jaar af te ronden als mijn scriptie goedgekeurd wordt. Hiervoor heb ik CIOS gedaan in Tilburg. Naast mijn werk organiseer in de gemeente Drimmelen een Summer Sports Week voor kinderen van groep 5 t/m 8, dit is een week in de zomervakantie waar kinderen allerlei nieuwe sporten leren en als team opdrachten moeten voltooien. In mijn vrije tijd voetbal ik en geef ik training aan de A-junioren.

1. Wat versta je onder een achterstand in de sociale ontwikkeling?

Het (net) niet meekomen met vriendjes / vriendinnetjes. Ik geef mijn antwoorden voornamelijk vanuit 'de buiten ruimte', aangezien dat het gebied is waar ik de kinderen zie. Het niet goed kunnen beantwoorden van een vraag, niet of onvoldoende kunnen anticiperen, geen of weinig overzicht hebben, moeite met samenwerken enzovoorts. Voornamelijk in vergelijking met leeftijdsgenoten. Ook valt me op dat het vaak een achterstand op meerdere vlakken betreft. Het cognitieve is veelal gekoppeld aan het motorische en het sociale (als soort driehoek).

2. Hoe signaleer jij een achterstand in de sociale ontwikkeling van kinderen?

Tijdens de activiteiten. Ik bespreek deze signalen eerst met mijn directe collega, dan in het team (van alle buurtsportcoaches in de gemeente) en eventueel in mijn verdere netwerk. Dit is meestal het wijkteam, waar ook school bij betrokken is. Als het kleinschalig is probeer je zelf te helpen, maar zeker problematische zaken neem je mee in het wijkteam. Het nadeel is dat het voor ons lastig is om naar ouders/verzorgers terug te koppelen.

Mijn rol is ook veranderd. In het verleden was ik jongerenwerker, nu richt ik me echt op het bewegen in de wijk. Je hebt nu een andere band met kinderen, het is vrijer (kinderen vinden het leuk om te komen; zijn enthousiast). Zo ontstaat een klik. De kinderen moeten bij ons niet, komen uit eigen beweging.

Het is mooi dat wij een band op kunnen bouwen met de kinderen, zeker als er een goede samenwerking met de andere professionals is (bijvoorbeeld de hulpverleners, de leerkrachten enzovoorts). Zo werk je samen ten gunste van de kinderen en kan je preventief handelen.

3. Welke gevolgen zie jij bij kinderen in de wijk Vrijenburg die een achterstand hebben in de sociale ontwikkeling?

Ze hangen vaak op straat (begeven zich door de wijk), zonder activiteit. Ze krijgen veel vrijheid van hun ouders. Tijdens de activiteiten vragen ze veel om aandacht (bevestiging; eerst positief, later negatief). Ook zijn ze vaker in conflict met iedereen (leeftijdsgenoten, leerkrachten, volwassenen). Ik denk dat een taalachterstand een van de oorzaken kan zijn van de sociale problemen die er zijn.

4. Wat versta je onder sociale weerbaarheid?

Het meekomen met leeftijdsgenoten, je mondeling en lichamelijk prettig voelen, vragen kunnen beantwoorden, begrip voor anderen, je gevoel goed onder woorden kunnen brengen, ingangen weten om iets te realiseren en voor jezelf opkomen. Het belangrijkste vind ik; jezelf goed kunnen uitdrukken (aangeven of jij iets wel/niet prettig vindt).

5. Wanneer wordt er in het wijkteam gesproken over niet of onvoldoende weerbaar zijn?

In mijn ogen is het wijkteam daar al voorbij. Het wijkteam is 'zwaar'. Als kinderen in het wijkteam worden besproken zijn de problemen al veel groter. In mijn beleving moeten ze terug naar de basis, meer preventief. Het juist al oppakken als kinderen net niet mee kunnen komen. Nu bestaat het wijkteam voornamelijk uit hulpverleners en richt zich niet of nauwelijks op preventie.

6. Welke mogelijkheden zijn er in de wijk momenteel voor kinderen die niet of onvoldoende weerbaar zijn?

Vanuit de buurtsportcoach zijn er projecten (preventief), activiteiten in de vrije ruimte, brede school en de samenwerking met een aantal sportverenigingen. Het zou goed zijn als er meerdere partijen de wijk in gaan en samenwerken (verenigingen, kinderdagverblijf, school). Sociaal en motoriek gaan gelijk. De gymvereniging pakt momenteel motorische achterstand aan, dat vind ik een positieve ontwikkeling.

Als buurtsportcoach moet je nu al groep 6 t/m 8 bedienen en je niet alleen richten op de jongenlui.

Meer sport en spel in de wijk, waarbij de aanzet wordt gegeven door de buurtsportcoach (d.m.v. projecten).

Ook de Brede School moet meer gezien worden als talentontwikkeling. Ook hier kun je sociale achterstanden in meenemen. Momenteel is er te weinig sociale betrokkenheid in de wijk.

Bijvoorbeeld de deelname aan de nationale pannenkoekdag. Dat is een mooi initiatief, maar kan je verder uitbouwen. Dit kan je gebruiken in school!

Als buurtsportcoach gaan we een maaltijd regelen in de zomer, tijdens de ramadan. Door samen te eten, willen we die sociale betrokkenheid vergroten. Ook hebben we een wijk sportvereniging. Buurtbewoners kunnen lid worden, krijgen dan een pasje en tegen een kleine vergoeding kunnen ze met elkaar sporten (deelnemen aan activiteiten). Vooral ouder-kind activiteiten zullen zorgen dat groepsgevoel.

7. Kun je een indicatie geven van de hoeveelheid kinderen waarbij we kunnen spreken van een achterstand in de sociale ontwikkeling bij kinderen in de wijk Vrijenburg?

Je vergist je nog denk ik. Het zijn er meer dan je denkt. Kinderen weten wat sociaal wenselijk is en tonen wel respect, maar veel is binnenshuis (ouders/verzorgers met sociale achterstand). Van een schaal 1 tot 10 denk ik dat de wijk Vrijenburg een 5 of 6 scoort. Ik denk dat het echt een grensgebied is.

8. Kun je een indicatie geven van de hoeveelheid kinderen waarbij we kunnen spreken van niet of onvoldoende weerbaar zijn bij kinderen in de wijk Vrijenburg?

Dit aantal is hoger. De weerbaarheid op straat is redelijk, maar je hebt geen zicht achter de voordeur. Daar is

de weerbaarheid minder. Kinderen die minder weerbaar zijn komen alleen naar kleinschalige activiteiten. Wij verliezen een bepaalde doelgroep als wij van binnen naar buiten gaan. Ik denk dat we kunnen stellen dat de sociale weerbaarheid slecht is, dan wij denken of dan dat het lijkt.

9. Zie je een verband tussen motoriek en sociale weerbaarheid in de wijk Vrijenburg? Zo ja, wat? Ja, kinderen die motorisch minder vaardig zijn, zijn ook cognitief en taaltechnisch zwakker. Hun ontwikkeling wat betreft gespreksvoering is ook minder. Kinderen die motorisch zwak zijn, zijn vaak ook verlegen, stil / teruggetrokken of enorm negatief (en proberen zich op die manier staande te houden). Sociale achterstand is voor een gedeelte op te lossen door in te steken op het motorische aspect. Met spelletjes en sportactiviteiten kan je stiekem andere vaardigheden leren. Vanuit samen spelen, kan je naar contact maken.

Allochtone ouders zijn niet gewend om samen te spelen, om met hun kinderen mee te doen. Contact maken op ander niveau gebeurt niet, daarmee bouwen kinderen een achterstand op. Vaak zie je dat ze in voetbal egoïstisch(er) zijn. Ze zijn niet gewend om het samen te doen. Het is niet te bewijzen, maar ik denk dat dit iets is wat je terug ziet in teamsport. Voor een deel is de sociale ontwikkeling dus ook cultuur bepaald. Nogmaals dit is niet wetenschappelijk onderbouwd, maar dit is mijn eigen ervaring.

Tot slot...

Er is een team in Barendrecht dat zich richt op achterstanden (OAB - onderwijs achterstanden beleid, vanuit de gemeente; gekoppeld aan SKB), misschien kan je hier nog informatie verkrijgen. Verder denk ik dat er meer samenwerking moet komen. Bijvoorbeeld met de gymvereniging en dan een aanbod met ouder-kind gym. In Marokko worden kinderen opgevoed op straat door de straat en alleen thuis door hun ouders. Het is goed om deze sociale betrokkenheid te vergroten. Bijvoorbeeld hier in (regio) Rotterdam spreken veel jongeren straattaal, ook dat is kenmerkend. Allemaal aspecten die van invloed zijn om tot een positief resultaat te komen.

sociale weerbaarheid

vragenlijst leerlingen

Wil je onderstaande vragen zo eerlijk mogelijk beantwoorden?
Kleur het vakje met het juiste antwoord.

Ben je een jongen of een meisje?

- ☐ jongen
☐ meisje

In welke groep zit je?

- ☐ groep 6
☐ groep 7
☐ groep 8

-
vraag 1	In de klas heb ik vriendjes en/of vriendinnetjes.	☐ nee / nooit
☐ soms
☐ meestal
☐ ja / altijd
vraag 2	Andere kinderen doen aardig tegen mij (ik word niet gepest).	☐ nee / nooit
☐ soms
☐ meestal
☐ ja / altijd
vraag 3	Ik durf aan andere kinderen te vragen of ik mee mag spelen.	☐ nee / nooit
☐ soms
☐ meestal
☐ ja / altijd
vraag 4	Ik durf in de klas mijn vinger op te steken om iets te vragen.	☐ nee / nooit
☐ soms
☐ meestal
☐ ja / altijd
vraag 5	Ik voel me veilig in de klas.	☐ nee / nooit
☐ soms
☐ meestal
☐ ja / altijd
vraag 6	Ik zeg wat ik ergens van vind.	☐ nee / nooit
☐ soms
☐ meestal
☐ ja / altijd
vraag 7	Ik kies wat voor mij het beste is, al kiezen mijn vriendjes en/of vriendinnetjes iets anders.	☐ nee / nooit
☐ soms
☐ meestal
☐ ja / altijd

vraag 8	Ik durf aan de juf of meester hulp te vragen.	☐ nee / nooit ☐ soms ☐ meestal ☐ ja / altijd
vraag 9	Ik durf aan andere kinderen hulp te vragen.	☐ nee / nooit ☐ soms ☐ meestal ☐ ja / altijd
vraag 10	Ik kan samenwerken met klasgenootjes.	☐ nee / nooit ☐ soms ☐ meestal ☐ ja / altijd
vraag 11	Als iets niet lukt, blijf ik het proberen.	☐ nee / nooit ☐ soms ☐ meestal ☐ ja / altijd
vraag 12	Ik denk dat ik de beste ben.	☐ nee / nooit ☐ soms ☐ meestal ☐ ja / altijd
vraag 13	Ik durf over mijn gevoel te praten.	☐ nee / nooit ☐ soms ☐ meestal ☐ ja / altijd
vraag 14	Ik kan tegen kritiek.	☐ nee / nooit ☐ soms ☐ meestal ☐ ja / altijd
vraag 15	Als ik boos ben, blijf ik rustig.	☐ nee / nooit ☐ soms ☐ meestal ☐ ja / altijd
vraag 16	Ik heb mijn zenuwen onder controle.	☐ nee / nooit ☐ soms ☐ meestal ☐ ja / altijd
vraag 17	Ik ben eerlijk.	☐ nee / nooit ☐ soms ☐ meestal ☐ ja / altijd
vraag 18	Ik ben trots op mezelf.	☐ nee / nooit ☐ soms ☐ meestal ☐ ja / altijd

Analyse vragenlijst leerlingen

Om data te verwerven betreffende dit onderzoek, heb ik een vragenlijst opgesteld. In totaal hebben 155 leerlingen van CBS De Vrijenburg uit groep 6, 7 en 8 de vragenlijst ingevuld. De verkregen informatie is geanalyseerd en de bevindingen staan hieronder.

- algemeen**

groep 6	53 leerlingen	23 jongens	30 meisjes
groep 7	60 leerlingen	32 jongens	28 meisjes
groep 8	42 leerlingen	21 jongens	21 meisjes
totaal	155 leerlingen	76 jongens	79 meisjes

De verdeling tussen jongens en meisjes is redelijk evenredig; zowel in het totaal, als in de drie leerjaren.

Iedere vraag heeft vier antwoordopties, waarbij het antwoord nee / nooit aangeeft dat de leerling niet (of nauwelijks) weerbaar is betreffende dat deelaspect. Indien de leerling de vraag bevestigend beantwoordt (met ja / altijd), geeft dat aan dat deze leerling wel of voldoende weerbaar is. Alle vragen, betreffende sociale weerbaarheid, zijn positief geformuleerd.

- analyse per vraag**

Hieronder staan de antwoorden van de leerlingen per vraag uitgewerkt.

In de klas heb ik vriendjes en/of vriendinnetjes.

vraag 1	totaal leerlingen	totaal jongens	totaal meisjes	groep 6 - totaal	groep 6 - jongens	groep 6 - meisjes	groep 7 - totaal	groep 7 - jongens	groep 7 - meisjes	groep 8 - totaal	groep 8 - jongens	groep 8 - meisjes
nee / nooit	1	0	0	0	0	0	1	0	1	0	0	0
soms	13	10	3	8	6	2	1	1	0	4	3	1
meestal	27	11	16	17	5	12	7	4	3	3	2	1
ja / altijd	114	55	59	28	12	16	51	27	24	35	16	19

De meeste leerlingen hebben aangegeven ja / altijd (73,5 %) vriendjes en/of vriendinnetjes te hebben in de klas. Er is 1 leerling die aangeeft geen vriendjes en/of vriendinnetjes te hebben in de klas.

Andere kinderen doen aardig tegen mij (ik word niet gepest).

vraag 2	totaal leerlingen	totaal jongens	totaal meisjes	groep 6 - totaal	groep 6 - jongens	groep 6 - meisjes	groep 7 - totaal	groep 7 - jongens	groep 7 - meisjes	groep 8 - totaal	groep 8 - jongens	groep 8 - meisjes
nee / nooit	7	3	4	4	1	3	1	1	0	2	1	1
soms	28	15	13	14	8	6	6	3	3	8	4	4
meestal	53	26	27	13	5	8	24	13	11	16	8	8
ja / altijd	67	32	35	22	9	13	29	15	14	16	8	8

Deze vraag is lastig geformuleerd. Het eerste deel is positief geformuleerd, daarentegen is de toevoeging (die tussen haakjes staat) niet positief geformuleerd. Dit maakt dat de vraag iets tegenstrijdigs in zich heeft en dus lastig te beantwoorden is geweest voor de leerlingen. We kunnen daarom stellen dat deze vraag niet valide is. Ondanks dat hebben de meeste leerlingen (43,2 %) deze vraag met ja / altijd beantwoord.

Ik durf aan andere kinderen te vragen of ik mee mag spelen.

vraag 3	totaal leerlingen	totaal jongens	totaal meisjes	groep 6 - totaal	groep 6 - jongens	groep 6 - meisjes	groep 7 - totaal	groep 7 - jongens	groep 7 - meisjes	groep 8 - totaal	groep 8 - jongens	groep 8 - meisjes
nee / nooit	1	1	0	0	0	0	0	0	0	1	1	0
soms	26	11	15	11	2	9	10	6	4	5	3	2
meestal	40	17	23	16	7	9	14	6	8	10	4	6
ja / altijd	88	47	41	26	14	12	36	20	16	26	13	13

Ook deze vraag is grotendeels bevestigend beantwoord. Er is 1 leerling die aangeeft dat hij niet durft te vragen of hij mee mag spelen. Meer dan de helft (56,7 %) durft altijd te vragen of hij/zij mee mag spelen en meer dan een kwart (25,8 %) durft dit meestal te vragen.

Ik durf in de klas mijn vinger op te steken om iets te vragen.

vraag 4	totaal leerlingen	totaal jongens	totaal meisjes	groep 6 - totaal	groep 6 - jongens	groep 6 - meisjes	groep 7 - totaal	groep 7 - jongens	groep 7 - meisjes	groep 8 - totaal	groep 8 - jongens	groep 8 - meisjes
nee / nooit	1	1	0	1	1	0	0	0	0	0	0	0
soms	14	7	7	6	1	5	5	3	2	3	3	0
meestal	32	8	24	9	3	6	11	3	8	12	2	10
ja / altijd	108	60	48	37	18	19	44	26	18	27	16	11

Er is maar 1 leerling die aangeeft nooit zijn vinger op te durven steken in de klas om iets te vragen. Meer dan 69,6 % van de leerlingen durft dit altijd te doen en 20,6% durft dit meestal.

Ik voel me veilig in de klas.

vraag 5	totaal leerlingen	totaal jongens	totaal meisjes	groep 6 - totaal	groep 6 - jongens	groep 6 - meisjes	groep 7 - totaal	groep 7 - jongens	groep 7 - meisjes	groep 8 - totaal	groep 8 - jongens	groep 8 - meisjes
nee / nooit	3	2	1	3	2	1	0	0	0	0	0	0
soms	7	4	3	2	1	1	1	0	1	4	3	1
meestal	42	14	28	17	5	12	18	7	11	7	2	5
ja / altijd	103	56	47	31	15	16	41	25	16	31	16	15

Er zijn in totaal 3 leerlingen die aangeven zich niet veilig te voelen in de klas. Percentueel gezien is dit maar een zeer klein gedeelte, namelijk 1,9 %. Het merendeel van de kinderen voelt zich altijd veilig, namelijk 66,4 % en meer dan een kwart (27,0%) voelt zich meestal veilig.

Ik zeg wat ik ergens van vind.

vraag 6	totaal leerlingen	totaal jongens	totaal meisjes	groep 6 - totaal	groep 6 - jongens	groep 6 - meisjes	groep 7 - totaal	groep 7 - jongens	groep 7 - meisjes	groep 8 - totaal	groep 8 - jongens	groep 8 - meisjes
nee / nooit	6	3	3	2	1	1	1	0	1	3	2	1
soms	54	27	27	22	9	13	19	10	9	13	8	5
meestal	68	33	35	21	8	13	30	16	14	17	9	8
ja / altijd	27	13	14	8	5	3	10	6	4	9	2	7

Uit deze vraag blijkt dat de leerlingen het over het algemeen lastig vinden om te zeggen wat ze ergens van vinden. In totaal doen 6 leerlingen dit niet / nooit. Er is 17,4 % die altijd zegt wat het ergens van vindt. Het merendeel van de leerlingen geeft aan dit soms of meestal te doen.

Kijkend naar de vraag en naar de gegeven antwoorden op voorgaande vragen, kunnen we wellicht concluderen dat dit te maken heeft met bepaalde bescheidenheid. Sommige leerlingen zullen redeneren dat het niet altijd zinvol, handig en/of nodig is om te zeggen wat je ergens van vindt. De vraag is wellicht ook te algemeen geformuleerd, waardoor de leerlingen voorzichtig zijn geweest in het beantwoorden van deze vraag. Uiteraard is dit een aanname, maar kijkend naar de andere vragen is het zeker opvallend dat deze vraag percentueel gezien minder met ja / altijd beantwoord is.

Ik kies wat voor mij het beste is, al kiezen mijn vriendjes en/of vriendinnetjes iets anders.

vraag 7	totaal leerlingen	totaal jongens	totaal meisjes	groep 6 - totaal	groep 6 - jongens	groep 6 - meisjes	groep 7 - totaal	groep 7 - jongens	groep 7 - meisjes	groep 8 - totaal	groep 8 - jongens	groep 8 - meisjes
nee / nooit	2	0	2	2	0	2	0	0	0	0	0	0
soms	37	20	17	18	6	12	10	8	2	9	6	3
meestal	65	31	34	20	11	9	29	11	18	16	9	7
ja / altijd	51	25	26	13	6	7	21	13	8	17	6	11

Er zijn maar twee leerlingen (beide meisjes uit groep 6) die aangeven niet / nooit tegen de keuzes van vriendjes en/of vriendinnetjes in te gaan. Nog geen kwart (23,8 %) van de leerlingen geeft aan dat ze soms kiezen wat voor hun het beste is en 41,9 % doet dit meestal. Er kiezen 51 leerlingen (32,9 %) altijd wat voor henzelf het beste is, al kiezen vriendjes en/of vriendinnetjes iets anders.

Ik durf aan de juf of meester hulp te vragen.

vraag 8	totaal leerlingen	totaal jongens	totaal meisjes	groep 6 - totaal	groep 6 - jongens	groep 6 - meisjes	groep 7 - totaal	groep 7 - jongens	groep 7 - meisjes	groep 8 - totaal	groep 8 - jongens	groep 8 - meisjes
nee / nooit	1	0	1	0	0	0	1	0	1	0	0	0
soms	16	12	4	3	3	0	10	6	4	3	3	0
meestal	40	16	24	16	3	13	14	9	5	10	4	6
ja / altijd	98	48	50	34	17	17	35	17	18	29	14	15

Er is maar 1 meisje in groep 7 dat niet aan de juf of meester hulp durft te vragen. Het grootste gedeelte van de leerlingen (63,2 %) durft altijd hulp te vragen.

Ik durf aan andere kinderen hulp te vragen.

vraag 9	totaal leerlingen	totaal jongens	totaal meisjes	groep 6 - totaal	groep 6 - jongens	groep 6 - meisjes	groep 7 - totaal	groep 7 - jongens	groep 7 - meisjes	groep 8 - totaal	groep 8 - jongens	groep 8 - meisjes
nee / nooit	1	1	0	1	1	0	0	0	0	0	0	0
soms	17	8	9	7	3	4	5	3	2	5	2	3
meestal	42	20	22	15	4	11	23	13	10	4	3	1
ja / altijd	95	47	48	30	15	15	32	16	16	33	16	17

Een van de jongens in groep 6 geeft aan geen hulp te durven vragen aan andere kinderen.

In totaal geeft 10,9 % aan dit soms te durven, 27,0 % meestal en 61,2 % altijd. Over het algemeen durven de leerlingen dus meestal of altijd aan andere kinderen hulp te vragen.

Ik kan samenwerken met klasgenootjes.

vraag 10	totaal leerlingen	totaal jongens	totaal meisjes	groep 6 - totaal	groep 6 - jongens	groep 6 - meisjes	groep 7 - totaal	groep 7 - jongens	groep 7 - meisjes	groep 8 - totaal	groep 8 - jongens	groep 8 - meisjes
nee / nooit	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
soms	14	7	7	6	5	1	3	0	3	5	2	3
meestal	57	29	28	20	6	14	24	15	9	13	8	5
ja / altijd	84	40	44	27	12	15	33	17	16	24	11	13

Er zijn geen leerlingen die aangeven niet / nooit te kunnen samenwerken met klasgenootjes. Er zijn 14 leerlingen (9,0 %) die soms kunnen samenwerken met klasgenootjes, 36,7 % kan meestal samenwerken en meer dan de helft (54,1 %) kan altijd samenwerken met klasgenootjes.

Als iets niet lukt, blijf ik het proberen.

vraag 11	totaal leerlingen	totaal jongens	totaal meisjes	groep 6 - totaal	groep 6 - jongens	groep 6 - meisjes	groep 7 - totaal	groep 7 - jongens	groep 7 - meisjes	groep 8 - totaal	groep 8 - jongens	groep 8 - meisjes
nee / nooit	2	1	1	2	1	1	0	0	0	0	0	0
soms	30	11	19	10	2	8	11	4	7	9	5	4
meestal	70	35	35	17	7	10	30	18	12	23	10	13
ja / altijd	53	29	24	24	13	11	19	10	9	10	6	4

Er zijn 2 leerlingen (beide in groep 6) die aangeven niet / nooit te blijven proberen, als iets niet lukt. Als iets niet lukt, is er 34,1 % van de leerlingen die altijd blijft proberen. Het grootste deel, namelijk 45,1 % zal meestal blijven proberen en 19,5 % soms.

Ik denk dat ik de beste ben.

vraag 12	totaal leerlingen	totaal jongens	totaal meisjes	groep 6 - totaal	groep 6 - jongens	groep 6 - meisjes	groep 7 - totaal	groep 7 - jongens	groep 7 - meisjes	groep 8 - totaal	groep 8 - jongens	groep 8 - meisjes
nee / nooit	72	31	41	19	8	11	22	10	12	31	13	18
soms	59	29	30	23	8	15	28	15	13	8	6	2
meestal	16	11	5	10	7	3	3	2	1	3	2	1
ja / altijd	8	5	3	1	0	1	7	5	2	0	0	0

Deze vraag is zeer opvallend, in vergelijking met de antwoorden die gegeven worden bij de andere vragen. Geen van de leerlingen in groep 8 durft te zeggen 'ja, ik denk dat ik de beste ben'. In groep 7 zit het grootste gedeelte van de leerlingen die dit wel zegt, waarvan het merendeel jongens zijn. Echter is er in totaal maar een klein percentage dat deze vraag met ja / altijd beantwoord, namelijk 5,1 %. De meeste leerlingen geven aan niet of nooit te denken dat ze de beste zijn (46,4 %) en 38,0 % geeft aan dit maar soms te denken. Opvallend is dat ze in groep 8 het voorzichtigst zijn met het beantwoorden van deze vraag. Kijkend naar de vraag kunnen we wellicht concluderen dat er sprake is van bescheidenheid, waardoor leerlingen deze vraag niet bevestigend willen of durven te beantwoorden.

Ik durf over mijn gevoel te praten.

vraag 13	totaal leerlingen	totaal jongens	totaal meisjes	groep 6 - totaal	groep 6 - jongens	groep 6 - meisjes	groep 7 - totaal	groep 7 - jongens	groep 7 - meisjes	groep 8 - totaal	groep 8 - jongens	groep 8 - meisjes
nee / nooit	17	9	8	4	1	3	5	1	4	8	7	1
soms	75	37	38	24	9	15	33	20	13	18	8	10
meestal	44	18	26	18	6	12	19	9	10	7	3	4
ja / altijd	19	12	7	7	7	0	3	2	1	9	3	6

Uit de antwoorden van deze vraag blijkt, dat veel leerlingen het lastig vinden om over hun gevoel te praten. Er zijn 17 leerlingen (10,9 %) die nooit over hun gevoel durven te praten. Het grootste gedeelte (48,3 %) geeft aan dit soms te durven, 28,3 % durft dit meestal en maar 12,2 % durft dit altijd.

Ik kan tegen kritiek.

vraag 14	totaal leerlingen	totaal jongens	totaal meisjes	groep 6 - totaal	groep 6 - jongens	groep 6 - meisjes	groep 7 - totaal	groep 7 - jongens	groep 7 - meisjes	groep 8 - totaal	groep 8 - jongens	groep 8 - meisjes
nee / nooit	10	3	7	3	1	2	5	2	3	2	0	2
soms	57	24	33	21	6	15	25	12	13	11	6	5
meestal	65	36	29	16	9	7	24	15	9	25	12	13
ja / altijd	23	13	10	13	7	6	6	3	3	4	3	1

Ook bij deze vraag zijn er maar weinig leerlingen heel uitgesproken in hun antwoord. Er zijn 10 leerlingen (6,4 %) die aangeven nooit tegen kritiek te kunnen, er zijn 23 leerlingen (14,8 %) die aangeven altijd tegen kritiek te kunnen. Het merendeel geeft daarentegen aan soms (36,7 %) of meestal (41,9 %) tegen kritiek te kunnen.

Als ik boos ben, blijf ik rustig.

vraag 15	totaal leerlingen	totaal jongens	totaal meisjes	groep 6 - totaal	groep 6 - jongens	groep 6 - meisjes	groep 7 - totaal	groep 7 - jongens	groep 7 - meisjes	groep 8 - totaal	groep 8 - jongens	groep 8 - meisjes
nee / nooit	21	10	11	10	3	7	8	5	3	3	2	1
soms	61	28	33	22	9	13	23	11	12	16	8	8
meestal	55	29	26	15	7	8	23	15	8	17	7	10
ja / altijd	18	9	9	6	4	2	6	1	5	6	4	2

Het is knap om te zien dat er 21 leerlingen (13,5 %) zijn die durven aan te geven, niet rustig te blijven als ze boos zijn. Het merendeel geeft overigens aan soms of meestal rustig te kunnen blijven. In totaal is er 11,6 % die aangeeft altijd rustig te blijven als ze boos zijn.

Ik heb mijn zenuwen onder controle.

vraag 16	totaal leerlingen	totaal jongens	totaal meisjes	groep 6 - totaal	groep 6 - jongens	groep 6 - meisjes	groep 7 - totaal	groep 7 - jongens	groep 7 - meisjes	groep 8 - totaal	groep 8 - jongens	groep 8 - meisjes
nee / nooit	4	4	0	1	1	0	3	3	0	0	0	0
soms	37	15	22	14	5	9	15	5	10	8	5	3
meestal	70	33	37	22	9	13	30	16	14	18	8	10
ja / altijd	44	24	20	16	8	8	12	8	4	16	8	8

Er zijn 4 leerlingen (2,5 %) die hun zenuwen niet onder controle hebben. Bijna de helft (45,1 %) heeft hun zenuwen meestal onder controle en 28,3 % heeft altijd hun zenuwen onder controle.

Ik ben eerlijk.

vraag 17	totaal leerlingen	totaal jongens	totaal meisjes	groep 6 - totaal	groep 6 - jongens	groep 6 - meisjes	groep 7 - totaal	groep 7 - jongens	groep 7 - meisjes	groep 8 - totaal	groep 8 - jongens	groep 8 - meisjes
nee / nooit	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
soms	28	10	18	13	5	8	10	4	6	5	1	4
meestal	96	53	43	30	15	15	42	24	18	24	14	10
ja / altijd	31	13	18	10	3	7	8	4	4	13	6	7

Gelukkig geeft geen van de leerlingen aan nooit eerlijk te zijn. Een vijfde deel van de leerlingen (20,0 %) is altijd eerlijk. De meeste leerlingen zijn dus soms of meestal eerlijk.

Ik ben trots op mezelf.

vraag 18	totaal leerlingen	totaal jongens	totaal meisjes	groep 6 - totaal	groep 6 - jongens	groep 6 - meisjes	groep 7 - totaal	groep 7 - jongens	groep 7 - meisjes	groep 8 - totaal	groep 8 - jongens	groep 8 - meisjes
nee / nooit	4	1	3	2	1	1	2	0	2	0	0	0
soms	28	16	12	6	2	4	12	6	6	10	8	2
meestal	48	18	30	14	5	9	20	8	12	14	5	9
ja / altijd	75	41	34	31	15	16	26	18	8	18	8	10

Goed om te zien dat de meeste leerlingen aangeven trots op zichzelf te zijn. Er zijn 4 leerlingen (2,5 %) die aangeven niet of nooit trots te zijn op zichzelf.

- ***totale analyse***

Er zijn 155 leerlingen die alle 18 vragen hebben beantwoord, in totaal zijn er dus 2790 antwoorden gegeven. Het grootste gedeelte hiervan is positief (dus met ja / altijd) beantwoord, namelijk 39,6 %.

Van alle vragen is 33,3 % met meestal en 21,5 % met soms beantwoord. Er is 153 keer een vraag negatief (dus met nee / nooit) beantwoord, dat is 5,4 %. Dit percentage is beduidend lager dan de andere antwoordopties. Zeker als je bekijkt dat bijna de helft van dit aantal (72 van de 153) weg te schrijven is bij de vraag 'ik denk dat ik de beste ben'.

alle vragen	totaal leerlingen	totaal jongens	totaal meisjes	groep 6 - totaal	groep 6 - jongens	groep 6 - meisjes	groep 7 - totaal	groep 7 - jongens	groep 7 - meisjes	groep 8 - totaal	groep 8 - jongens	groep 8 - meisjes
nee / nooit	153	70	83	54	22	32	49	22	27	50	26	24
soms	601	291	310	230	90	140	227	117	110	144	84	60
meestal	930	438	492	306	122	184	385	204	181	239	112	127
ja / altijd	1106	569	537	364	180	184	419	233	186	323	156	167
TOTAAL	2790	1368	1422	954	414	540	1080	576	504	756	378	378

- **analyse individuele leerling**

Als we de antwoorden van de individuele leerlingen bekijken zien we dat de meeste kinderen niet een keer een vraag met nee / nooit beantwoord. Een enkele keer geven leerlingen 1 of soms 2 keer dit antwoord. Zelden zijn er kinderen die 3 of soms zelfs 4 keer nee / nooit antwoorden. Daar staat dan altijd ook een aantal keren het antwoord ja / altijd tegenover.

Er zijn twee leerlingen (een meisje in groep 6 en een jongen in groep 8) die niet een keer een vraag met ja / altijd beantwoorden, maar zij beantwoorden daarentegen ook maar twee keer een vraag met nee / nooit (waarvan beide leerlingen de vraag 'ik denk dat ik de beste ben'). Enerzijds kan het zijn, dat zij het lastig vinden om een duidelijk standpunt in te nemen en daarom hoofdzakelijk voor de antwoordopties meestal of soms kiezen. Anderzijds kan het zijn, dat zij op geen van de bevraagde gebieden ja / altijd kunnen antwoorden.

In groep 6 zijn er twee leerlingen die opvallen in het geven van hun antwoorden. Zo is er een jongen die vijf keer een vraag beantwoordt met nee / nooit en niet een keer een vraag met ja / altijd. Eveneens is er een meisje dat zelfs zes keer een vraag met nee / nooit beantwoordt. Dit meisje beantwoordt daarentegen wel drie keer een vraag met ja / altijd.

jongen groep 6

5	nee / nooit
9	soms
4	meestal
0	ja / altijd

meisje groep 6

6	nee / nooit
5	soms
4	meestal
3	ja / altijd

In groep 7 zijn er geen bijzonderheden te ontdekken bij het bekijken van de individuele leerling. In groep 8 is er ook een jongen die, individueel gezien, opvalt in het geven van zijn antwoorden. Ook deze jongen geeft wel 5 keer het antwoord nee / nooit.

jongen groep 8

5	nee / nooit
6	soms
4	meestal
3	ja / altijd

Gelukkig is het maar een zeer klein percentage waarbij er individueel bijzonderheden te ontdekken zijn. Voor het grootste gedeelte kunnen we stellen dat de leerlingen van groep 6, 7 en 8 zichzelf redelijk tot voldoende sociaal weerbaar vinden.

- **overzicht per leerjaar, per geslacht**

Hieronder een overzicht van de antwoorden van de leerlingen op de vragenlijst per geslacht, per leerjaar.

jongens groep 6

1	0	nee / nooit	6	soms	5	meestal	12	ja / altijd
2	1	nee / nooit	8	soms	5	meestal	9	ja / altijd
3	0	nee / nooit	2	soms	7	meestal	14	ja / altijd
4	1	nee / nooit	1	soms	3	meestal	18	ja / altijd
5	2	nee / nooit	1	soms	5	meestal	15	ja / altijd
6	1	nee / nooit	9	soms	8	meestal	5	ja / altijd
7	0	nee / nooit	6	soms	11	meestal	6	ja / altijd
8	0	nee / nooit	3	soms	3	meestal	17	ja / altijd
9	1	nee / nooit	3	soms	4	meestal	15	ja / altijd
10	0	nee / nooit	5	soms	6	meestal	12	ja / altijd
11	1	nee / nooit	2	soms	7	meestal	13	ja / altijd
12	8	nee / nooit	8	soms	7	meestal	0	ja / altijd
13	1	nee / nooit	9	soms	6	meestal	7	ja / altijd
14	1	nee / nooit	6	soms	9	meestal	7	ja / altijd
15	3	nee / nooit	9	soms	7	meestal	4	ja / altijd
16	1	nee / nooit	5	soms	9	meestal	8	ja / altijd
17	0	nee / nooit	5	soms	15	meestal	3	ja / altijd
18	1	nee / nooit	2	soms	5	meestal	15	ja / altijd
22		nee / nooit	90	soms	122	meestal	180	ja / altijd

meisjes groep 6

1	0	nee / nooit	2	soms	12	meestal	16	ja / altijd
2	3	nee / nooit	6	soms	8	meestal	13	ja / altijd
3	0	nee / nooit	9	soms	9	meestal	12	ja / altijd
4	0	nee / nooit	5	soms	6	meestal	19	ja / altijd
5	1	nee / nooit	1	soms	12	meestal	16	ja / altijd
6	1	nee / nooit	13	soms	13	meestal	3	ja / altijd
7	2	nee / nooit	12	soms	9	meestal	7	ja / altijd
8	0	nee / nooit	0	soms	13	meestal	17	ja / altijd
9	0	nee / nooit	4	soms	11	meestal	15	ja / altijd
10	0	nee / nooit	1	soms	14	meestal	15	ja / altijd
11	1	nee / nooit	8	soms	10	meestal	11	ja / altijd
12	11	nee / nooit	15	soms	3	meestal	1	ja / altijd
13	3	nee / nooit	15	soms	12	meestal	0	ja / altijd
14	2	nee / nooit	15	soms	7	meestal	6	ja / altijd
15	7	nee / nooit	13	soms	8	meestal	2	ja / altijd
16	0	nee / nooit	9	soms	13	meestal	8	ja / altijd
17	0	nee / nooit	8	soms	15	meestal	7	ja / altijd
18	1	nee / nooit	4	soms	9	meestal	16	ja / altijd
	32	nee / nooit	140	soms	184	meestal	184	ja / altijd

jongens groep 7

1	0	nee / nooit	1	soms	4	meestal	27	ja / altijd
2	1	nee / nooit	3	soms	13	meestal	15	ja / altijd
3	0	nee / nooit	6	soms	6	meestal	20	ja / altijd
4	0	nee / nooit	3	soms	3	meestal	26	ja / altijd
5	0	nee / nooit	0	soms	7	meestal	25	ja / altijd
6	0	nee / nooit	10	soms	16	meestal	6	ja / altijd
7	0	nee / nooit	8	soms	11	meestal	13	ja / altijd
8	0	nee / nooit	6	soms	9	meestal	17	ja / altijd
9	0	nee / nooit	3	soms	13	meestal	16	ja / altijd
10	0	nee / nooit	0	soms	15	meestal	17	ja / altijd
11	0	nee / nooit	4	soms	18	meestal	10	ja / altijd
12	10	nee / nooit	15	soms	2	meestal	5	ja / altijd
13	1	nee / nooit	20	soms	9	meestal	2	ja / altijd
14	2	nee / nooit	12	soms	15	meestal	3	ja / altijd
15	5	nee / nooit	11	soms	15	meestal	1	ja / altijd
16	3	nee / nooit	5	soms	16	meestal	8	ja / altijd
17	0	nee / nooit	4	soms	24	meestal	4	ja / altijd
18	0	nee / nooit	6	soms	8	meestal	18	ja / altijd
	22	nee / nooit	117	soms	204	meestal	233	ja / altijd

meisjes groep 7

1	1	nee / nooit	0	soms	3	meestal	24	ja / altijd
2	0	nee / nooit	3	soms	11	meestal	14	ja / altijd
3	0	nee / nooit	4	soms	8	meestal	16	ja / altijd
4	0	nee / nooit	2	soms	8	meestal	18	ja / altijd
5	0	nee / nooit	1	soms	11	meestal	16	ja / altijd
6	1	nee / nooit	9	soms	14	meestal	4	ja / altijd
7	0	nee / nooit	2	soms	18	meestal	8	ja / altijd
8	1	nee / nooit	4	soms	5	meestal	18	ja / altijd
9	0	nee / nooit	2	soms	10	meestal	16	ja / altijd
10	0	nee / nooit	3	soms	9	meestal	16	ja / altijd
11	0	nee / nooit	7	soms	12	meestal	9	ja / altijd
12	12	nee / nooit	13	soms	1	meestal	2	ja / altijd
13	4	nee / nooit	13	soms	10	meestal	1	ja / altijd
14	3	nee / nooit	13	soms	9	meestal	3	ja / altijd
15	3	nee / nooit	12	soms	8	meestal	5	ja / altijd
16	0	nee / nooit	10	soms	14	meestal	4	ja / altijd
17	0	nee / nooit	6	soms	18	meestal	4	ja / altijd
18	2	nee / nooit	6	soms	12	meestal	8	ja / altijd
27		nee / nooit	110	soms	181	meestal	186	ja / altijd

jongens groep 8

1	0	nee / nooit	3	soms	2	meestal	16	ja / altijd
2	1	nee / nooit	4	soms	8	meestal	8	ja / altijd
3	1	nee / nooit	3	soms	4	meestal	13	ja / altijd
4	0	nee / nooit	3	soms	2	meestal	16	ja / altijd
5	0	nee / nooit	3	soms	2	meestal	16	ja / altijd
6	2	nee / nooit	8	soms	9	meestal	2	ja / altijd
7	0	nee / nooit	6	soms	9	meestal	6	ja / altijd
8	0	nee / nooit	3	soms	4	meestal	14	ja / altijd
9	0	nee / nooit	2	soms	3	meestal	16	ja / altijd
10	0	nee / nooit	2	soms	8	meestal	11	ja / altijd
11	0	nee / nooit	5	soms	10	meestal	6	ja / altijd
12	13	nee / nooit	6	soms	2	meestal	0	ja / altijd
13	7	nee / nooit	8	soms	3	meestal	3	ja / altijd
14	0	nee / nooit	6	soms	12	meestal	3	ja / altijd
15	2	nee / nooit	8	soms	7	meestal	4	ja / altijd
16	0	nee / nooit	5	soms	8	meestal	8	ja / altijd
17	0	nee / nooit	1	soms	14	meestal	6	ja / altijd
18	0	nee / nooit	8	soms	5	meestal	8	ja / altijd
26		nee / nooit	84	soms	112	meestal	156	ja / altijd

meisjes groep 8

1	0	nee / nooit	1	soms	1	meestal	19	ja / altijd
2	1	nee / nooit	4	soms	8	meestal	8	ja / altijd
3	0	nee / nooit	2	soms	6	meestal	13	ja / altijd
4	0	nee / nooit	0	soms	10	meestal	11	ja / altijd
5	0	nee / nooit	1	soms	5	meestal	15	ja / altijd
6	1	nee / nooit	5	soms	8	meestal	7	ja / altijd
7	0	nee / nooit	3	soms	7	meestal	11	ja / altijd
8	0	nee / nooit	0	soms	6	meestal	15	ja / altijd
9	0	nee / nooit	3	soms	1	meestal	17	ja / altijd
10	0	nee / nooit	3	soms	5	meestal	13	ja / altijd
11	0	nee / nooit	4	soms	13	meestal	4	ja / altijd
12	18	nee / nooit	2	soms	1	meestal	0	ja / altijd
13	1	nee / nooit	10	soms	4	meestal	6	ja / altijd
14	2	nee / nooit	5	soms	13	meestal	1	ja / altijd
15	1	nee / nooit	8	soms	10	meestal	2	ja / altijd
16	0	nee / nooit	3	soms	10	meestal	8	ja / altijd
17	0	nee / nooit	4	soms	10	meestal	7	ja / altijd
18	0	nee / nooit	2	soms	9	meestal	10	ja / altijd
	24	nee / nooit	60	soms	127	meestal	167	ja / altijd

sociale weerbaarheid

vragenlijst ouders / verzorgers

Wilt u onderstaande vragen beantwoorden?

Kleur het vakje met het juiste antwoord.

Hoeveel kinderen heeft u?

- ☐ 1 kind
☐ 2 kinderen
☐ 3 kinderen
☐ 4 of meer kinderen

Hoeveel kinderen zitten er op CBS De Vrijenburg?

- ☐ 1 kind
☐ 2 kinderen
☐ 3 kinderen
☐ 4 of meer kinderen

De vragen gaan over de weerbaarheid van uw kind. Kort gezegd is weerbaarheid voor jezelf opkomen. Daarbij is het belangrijk dat je leert wat je grenzen zijn en hoe je die grenzen aan anderen duidelijk maakt. Het ontwikkelen en/of vergroten van de weerbaarheid bij kinderen op CBS De Vrijenburg gebeurt onder andere tijdens vrije situaties, samenwerkingsopdrachten, lessen bewegingsonderwijs en de lessen ten behoeve van de sociaal emotionele ontwikkeling.

Indien u meerdere kinderen op CBS De Vrijenburg heeft zitten, wilt u dan voor ieder kind afzonderlijk een kolom van onderstaande tabel invullen?

	kind 1	kind 2	kind 3	kind 4
In welke groep zit uw kind?	☐ groep 1-2 ☐ groep 3 ☐ groep 4 ☐ groep 5 ☐ groep 6 ☐ groep 7 ☐ groep 8	☐ groep 1-2 ☐ groep 3 ☐ groep 4 ☐ groep 5 ☐ groep 6 ☐ groep 7 ☐ groep 8	☐ groep 1-2 ☐ groep 3 ☐ groep 4 ☐ groep 5 ☐ groep 6 ☐ groep 7 ☐ groep 8	☐ groep 1-2 ☐ groep 3 ☐ groep 4 ☐ groep 5 ☐ groep 6 ☐ groep 7 ☐ groep 8
Is uw kind, in vergelijking met leeftijdsgenoten, voldoende weerbaar?	☐ ja, altijd ☐ meestal ☐ soms ☐ nee, nooit ☐ weet ik niet	☐ ja, altijd ☐ meestal ☐ soms ☐ nee, nooit ☐ weet ik niet	☐ ja, altijd ☐ meestal ☐ soms ☐ nee, nooit ☐ weet ik niet	☐ ja, altijd ☐ meestal ☐ soms ☐ nee, nooit ☐ weet ik niet

Vindt u dat er, naast het huidige aanbod binnen de reguliere onderwijstijd, meer tijd besteed moet worden aan het weerbaar maken van kinderen?

- ☐ ja, alleen in de onderbouw
- ☐ ja, alleen in de bovenbouw
- ☐ ja, in alle leerjaren
- ☐ nee, dit behoort tot de verantwoording van ouders/verzorgers (buiten de onderwijstijd)

Indien ja; door wie?

- ☐ door de groepsleerkracht
- ☐ door een intern gespecialiseerde medewerker
- ☐ door een externe specialist

Vindt u dat er, buiten de reguliere onderwijstijd, meer aandacht moet zijn voor de sociale ontwikkeling / weerbaarheid van kinderen?

- ☐ ja
- ☐ nee

Bent u bereid om, buiten de reguliere onderwijstijd, te investeren in het vergroten van de weerbaarheid van uw kind?

- ☐ ja
- ☐ nee

Indien ja; hoe zou u hierin willen investeren?

- ☐ uw kind aan een weerbaarheidstraining laten deelnemen
- ☐ uw kind inschrijven bij een (relevante) sportvereniging
- ☐ zelf deelnemen aan een oudercursus betreffende dit onderwerp
- ☐ anders, namelijk...

Bent u bereid, indien nodig, hier financieel aan bij te dragen?

- ☐ ja
- ☐ nee

Bedankt voor het invullen van de vragenlijst!

Analyse vragenlijst ouders / verzorgers

Om data te verwerven betreffende dit onderzoek, heb ik een vragenlijst voor de ouders/verzorgers opgesteld. In totaal is de vragenlijst in principe aan de 287 oudste leerlingen van school meegegeven, zodat alle ouders/verzorgers van de leerlingen in de gelegenheid gesteld zijn om de vragenlijst in te vullen. Uiteindelijk hebben 99 ouders/verzorgers de vragenlijst daadwerkelijk ingevuld en op school ingeleverd (34,5 %). De verkregen informatie is geanalyseerd en de bevindingen staan hieronder.

- algemeen**

De 99 ouders/verzorgers die de vragenlijst hebben ingevuld, hebben in totaal 148 kinderen op CBS De Vrijenburg zitten.

Hoeveel kinderen heeft u?

14	1 kind
58	2 kind
22	3 kinderen
5	4 kinderen of meer

Hoeveel kinderen zitten er op CBS De Vrijenburg?

55	1 kind
39	2 kind
5	3 kinderen
0	4 kinderen of meer

- weerbaarheid leerlingen**

Indien de ouders/verzorgers meerdere kinderen op CBS De Vrijenburg hebben zitten, is hen verzocht om voor ieder kind afzonderlijk aan te geven in welke groep het kind zit en of het kind, in vergelijking met leeftijdsgenoten, voldoende weerbaar is. In totaal is dit dus voor 148 kinderen ingevuld.

groep 1-2		groep 3		groep 4		groep 5	
39	aantal	20	aantal	10	aantal	12	aantal
7	ja, altijd	5	ja, altijd	2	ja, altijd	2	ja, altijd
17	meestal	12	meestal	7	meestal	6	meestal
14	soms	2	soms	1	soms	4	soms
1	nee, nooit	1	nee, nooit	0	nee, nooit	0	nee, nooit
0	weet ik niet	0	weet ik niet	0	weet ik niet	0	weet ik niet

groep 6		groep 7		groep 8		totaal	
20	aantal	31	aantal	16	aantal	148	aantal
2	ja, altijd	8	ja, altijd	3	ja, altijd	29	ja, altijd
9	meestal	16	meestal	11	meestal	78	meestal
9	soms	6	soms	2	soms	38	soms
0	nee, nooit	1	nee, nooit	0	nee, nooit	3	nee, nooit
0	weet ik niet	0	weet ik niet	0	weet ik niet	0	weet ik niet

De ouders/verzorgers geven aan dat 29 van 148 leerlingen altijd voldoende weerbaar is in vergelijking met leeftijdsgenoten, dat is 19,5 %. Er zijn 3 van 148 (2,0 %) die door hun ouders/verzorgers worden bestempeld als niet / nooit weerbaar in vergelijking met leeftijdsgenoten. De meeste ouders/verzorgers vinden de leerlingen meestal weerbaar, namelijk 52,7 % van het totaal. Ongeveer een kwart (25,6 %) van de leerlingen wordt door hun ouders/verzorgers als soms weerbaar gezien in vergelijking met leeftijdsgenoten.

- **analyse per vraag**

Hieronder staan de antwoorden van de ouders/verzorgers per vraag uitgewerkt.

Vindt u dat er, naast het huidige aanbod binnen de reguliere onderwijstijd, meer tijd besteed moet worden aan het weerbaar maken van kinderen?

4	ja, alleen in de onderbouw
6	ja, alleen in de bovenbouw
84	ja, in alle leerjaren
5	nee, dit behoort tot de verantwoording van ouders/verzorgers (buiten de onderwijstijd)

Indien ja; door wie?

5	niet van toepassing (vorige vraag met 'nee' beantwoord)
35	door de groepsleerkracht
29	door een interne gespecialiseerde medewerker
10	door een externe specialist
8	door een interne gespecialiseerde medewerker / door een externe specialist
12	geen voorkeur; alle antwoordopties

Het is duidelijk dat het grootste deel (94,9 %) van de ouders/verzorgers vindt, dat er, naast het huidige aanbod binnen de reguliere onderwijstijd, meer tijd besteed moet worden aan het weerbaar maken van kinderen. Daarvan vinden de meeste ouders/verzorgers (84 van de 94) dat dit in alle leerjaren zal moeten. Er zijn 5 ouders/verzorgers (5,1 %) die vindt dat dit behoort tot de verantwoording van de ouders/verzorgers zelf.

Opvallend was bij deze vraag dat een aantal ouders/verzorgers er een extra opmerking bijgeschreven hadden, namelijk dat ze vinden dat er én in alle leerjaren extra tijd besteed moet worden én dat het eveneens de verantwoording van ouders/verzorgers zelf is, buiten de onderwijstijd.

Een deel van de ouders/verzorgers, die vinden dat er meer tijd besteed moet worden aan het weerbaar maken van kinderen, geven aan dat dit door de groepsleerkracht gedaan kan worden. Een aantal ouders/verzorgers schrijft daar als opmerking bij; 'indien de leerkracht hier de kwaliteiten voor heeft'.

De meeste ouders/verzorgers geven aan dat ze vinden dat dit door een specialist gedaan moet worden.

Sommige hebben daarbij geen voorkeur of dit door een interne of externe specialist gebeurt. Voor ouders/verzorgers is het dus duidelijk wel belangrijk dat dit gedaan wordt door iemand die hier affiniteit mee heeft.

Vindt u dat er, buiten de reguliere onderwijstijd, meer aandacht moet zijn voor de sociale ontwikkeling / weerbaarheid van kinderen?

65	ja
34	nee

In totaal zijn er 65 van 99 (65,6 %) ouders/verzorgers die vinden dat er buiten de reguliere onderwijstijd meer aandacht moet zijn voor de sociale ontwikkeling / weerbaarheid van kinderen. Een aantal ouders/verzorgers die aangeven dat er geen extra aandacht voor hoeft te zijn, schrijven als extra toelichting dat ze vinden dat dit voor de verantwoording is van de ouders/verzorgers zelf.

Bent u bereid om, buiten de reguliere onderwijstijd, te investeren in het vergroten van de weerbaarheid van uw kind?

88	ja
11	nee

Veel ouders/verzorgers (88 van 99) zijn bereid om, buiten de reguliere onderwijstijd, te investeren in het vergroten van de weerbaarheid van hun kind. Een aantal ouders/verzorgers maakt hierbij de kanttekening; 'alleen indien nodig'.

Indien ja; hoe zou u hierin willen investeren?

11	niet van toepassing (vorige vraag met 'nee' beantwoord)
26	uw kind aan een weerbaarheidstraining laten deelnemen
23	uw kind inschrijven bij een (relevante) sportvereniging
8	zelf deelnemen aan een oudercursus betreffende dit onderwerp
13	zowel een weerbaarheidstraining, als inschrijven bij een (relevante) sportvereniging
3	zowel een oudercursus, als inschrijven bij een (relevante) sportvereniging
14	geen voorkeur; alle antwoordopties
1	anders, namelijk...

De manier waarop ouders/verzorgers willen investeren is heel wisselend. De meeste ouders/verzorgers kiezen een optie die direct op het kind van toepassing is (deelnemen aan een weerbaarheidstraining en/of inschrijven bij een (relevante) sportvereniging). Een klein gedeelte (11 van 88, dus 12,5 %) wil investeren door zelf deel te nemen aan een oudercursus betreffende dit onderwerp.

De ouder/verzorger die deze vraag met 'anders, namelijk...' heeft beantwoord, geeft helaas niet aan hoe hij/zij dit graag invulling zou willen geven.

Bent u bereidt, indien nodig, hier financieel aan bij te dragen?

74	ja
25	nee

Er zijn 74 van 99 ouders/verzorgers die aangegeven bereidt te zijn hier, indien nodig, financieel aan bij te dragen. Een aantal ouders/verzorgers schrijft als toelichting dat dit wel afhankelijk is van daadwerkelijke invulling en/of de hoogte van de kosten.

toelichting c.q. verantwoording vragenlijst leerlingen en vragenlijst ouders / verzorgers

Bij het opstellen van beide vragenlijsten heb ik keuzes moeten maken. Hieronder per vragenlijst de toelichting c.q. verantwoording voor de keuzes die ik gemaakt heb. Daarnaast ook een reflectie naar aanleiding van de afname van beide vragenlijsten.

- **vragenlijst leerlingen**

Bij de vragenlijst van de leerlingen zijn een aantal aspecten die al dan niet een rol hebben gespeeld bij het opstellen van de vragenlijst. Hieronder staan deze aspecten genoemd en toegelicht.

verband sociale weerbaarheid

Kort gezegd is weerbaarheid voor jezelf opkomen. Daarbij is het belangrijk dat je leert wat je grenzen zijn en hoe je die grenzen aan anderen duidelijk maakt. De vragenlijst is gedeeltelijk gebaseerd op VISEON (volginstrument voor sociaal emotionele ontwikkeling) (Citogroep, 2004) en ZIEN! (expertsysteem voor het bevorderen van de sociaal emotionele ontwikkeling van kinderen) (ZIEN!, z.d.). De vragenlijst heeft betrekking op de aspecten relatie, competentie en autonomie (naar gedachtegoed van hoogleraar orthopedagogiek Luc Stevens (Leraar 24, 2010)), waarbij sommige vragen betrekking hebben op de emotionele stabiliteit.

antwoordopties

Ik heb gekozen voor een even aantal antwoordopties. Een oneven aantal opties geeft de respondent de mogelijkheid om 'veilig' voor het meest neutrale antwoord te kiezen. Dit heb ik willen voorkomen door een viertal antwoordopties te geven. Ze hebben daarbij kunnen kiezen voor een zeer uitgesproken antwoordoptie (ja / altijd of nee / nooit) of voor iets meer nuance in hun antwoord (meestal of soms).

interpretatie vragen

De vragenlijst bevat korte en krachtige stellingen. Er staat geen duidelijke omschrijving van een situatie bij en dat maakt dat sommige kinderen het lastig vonden om een standpunt in te nemen. Voor kinderen waren de stellingen soms op meerdere manieren te interpreteren.

De meeste kinderen hebben bijvoorbeeld met meerdere leerkrachten te maken. Bij de ene leerkracht voelen ze zich meer vertrouwd dan bij de ander, waardoor ze de ene leerkracht makkelijker iets durven vragen of zeggen, dan de ander (datzelfde geldt voor klasgenootjes en vriendjes en/of vriendinnetjes).

Bij het verstrekken van de vragenlijst heb ik de kinderen gevraagd om het antwoord te kiezen, waarvan ze zelf vinden dat dit het best bij hun past (afgezien van een concrete situatie).

verantwoording vragen

Er zijn een tal van vragen te bedenken, waarbij de relevantie wellicht ter discussie staat. Uiteindelijk heb ik gekozen voor de 18 vragen zoals opgenomen in de vragenlijst. Een aantal aspecten zijn wat mij betreft wel de revue gepasseerd, maar ik heb een weloverwogen keuze gemaakt deze vragen niet mee te nemen in dit onderzoek.

Ik heb overwogen om middels de vragenlijst te achterhalen of de leerlingen lid zijn van een sportvereniging. Toch heb ik er uiteindelijk voor gekozen om dit niet te doen. Natuurlijk kan het lidmaatschap van een

sportvereniging van invloed zijn op de weerbaarheid, echter is dat een ander (op zichzelf staand) onderzoek. Zou je dit willen onderzoeken, zal je ook een nulmeting moeten doen en een subgroep moeten hebben binnen je onderzoek waarvan de leerlingen niet lid zijn van een sportvereniging. Aangezien voor mijn onderzoek deze vraag uiteindelijk geen toegevoegde waarde heeft, heb ik ervoor gekozen dit niet op te nemen in de vragenlijst.

Kijkend naar de weerbaarheid van kinderen is de thuissituatie een aspect, dat van invloed kan zijn. Echter is de thuissituatie voor kinderen lastig te beoordelen. Zeker aangezien hier veel verschillende factoren een rol kunnen spelen. Naast de hoeveelheid kinderen binnen een gezin, zal ook de plaats van het kind binnen het gezin van invloed zijn op de weerbaarheid van het kind. Er is nou eenmaal een verschil tussen een oudste en de jongste of zelfs een enigst kind. Het is echter lastig te bepalen welke feitelijke invloed dit heeft op de weerbaarheid van het kind, aangezien er nog tal van andere factoren (scheiding ouders e.d.) een rol spelen. Om deze reden heb ik ervoor gekozen dit aspect niet mee te nemen in mijn onderzoek.

Een aantal groepen van CBS De Vrijenburg volgen momenteel een training sociale vaardigheden (waaronder de groepen 6). Ik heb ervoor gekozen om dit niet in de vragenlijst op te nemen, aangezien ik niet kan aantonen welk effect dit heeft en/of heeft gehad. Ook dit zou een ander (op zichzelf staand) onderzoek kunnen zijn.

- ***vragenlijst ouders/verzorgers***

Eveneens zijn er een aantal aspecten bij de vragenlijst van de ouders/verzorgers die al dan niet een rol hebben gespeeld bij het opstellen van deze vragenlijst. Hieronder staan deze aspecten genoemd en toegelicht.

verantwoording vragen

Om te achterhalen hoe de ouders/verzorgers van de kinderen van CBS De Vrijenburg de weerbaarheid van hun kinderen ervaren heb ik ervoor gekozen om deze vragenlijst op te stellen. Daarnaast wilde ik tevens achterhalen of er behoefte is aan meer aandacht voor sociale weerbaarheid.

Ik wilde van de ouders/verzorgers weten of zij vinden dat er naast het huidige aanbod binnen de reguliere onderwijstijd, meer tijd besteed moet worden aan het weerbaar maken van kinderen. Daarnaast wilde ik weten of zij een duidelijk beeld hebben van de persoon die dit invulling zou moeten geven. Ook wilde ik weten of zij vinden dat er buiten de reguliere onderwijstijd meer aandacht moet zijn voor de sociale ontwikkeling / weerbaarheid van kinderen en of ze zelf bereid zijn om te investeren in het vergroten van de weerbaarheid van hun kind. Daaraan gekoppeld heb ik gevraagd hoe ze bereid zijn om hierin te investeren en of ze bereid zijn hier financieel aan bij te dragen.

Er waren nog tal van mogelijkheden en deelaspecten die ik in deze vragenlijst had kunnen verwerken. Met deze vragen heb ik echter getracht om zo dicht mogelijk bij de kern te komen van dit onderzoek.

antwoordopties

Bij het maken van deze vragenlijst had ik geen rekening gehouden met het feit dat de ouders/verzorgers behoefte hadden om meerdere antwoordopties aan te kruisen. Wellicht naïef, maar bij het verwerken van de resultaten heeft het mij verbaasd dat er veel ouders/verzorgers zijn geweest die zelf nog een extra toelichting hebben gegeven bij hun antwoord.

- ***reflectie vragenlijsten***

Bij het verwerken en analyseren van de resultaten van de vragenlijsten, ben ik tot de conclusie gekomen dat enkele vragen niet concreet genoeg gesteld zijn.

Allereerst de tweede vraag van de vragenlijst leerlingen (andere kinderen doen aardig tegen mij, ik word niet gepest). Deze vraag bevat een tegenstelling, aangezien het eerste deel positief geformuleerd is en het tweede deel niet. Wellicht heeft dit bij enkele kinderen voor verwarring gezorgd, wat de validiteit van de vraag niet ten goede komt.

Daarnaast heeft de laatste vraag (bereidheid leveren financiële bijdrage) van de vragenlijst ouders/verzorgers wellicht ook voor onduidelijkheid gezorgd. Na het verwerken en analyseren kan ik reflecteren dat ik hier concreter had moeten zijn. Achteraf gezien was deze vraag niet allesomvattend. Deze vraag kan op meerdere manieren geïnterpreteerd worden, aangezien er niet duidelijk bij vermeld staat waaraan ouders/verzorgers mogelijk bereid zijn financieel bij te dragen. Het is namelijk logisch dat wanneer ouders/verzorgers hun kind bij een sportvereniging inschrijven hier ook kosten aan verbonden zijn, waardoor niet duidelijk is waarvoor een eventuele financiële bijdrage dan bestemd is

gegevens observatielijsten ZIEN!

Om data te verwerven betreffende dit onderzoek, heb ik gebruik gemaakt van de observatielijsten van ZIEN! die door de leerkrachten van de betreffende groepen zijn ingevuld. Er zijn drie groepen 3, twee groepen 4, twee groepen 5, twee groepen 6, drie groepen 7 en een grote groep 8; in totaal betreft dit 321 leerlingen.

- **toelichting observatielijsten ZIEN!**

De observatielijst ontstaat doordat er voor iedere individuele leerling een vragenlijst wordt ingevuld door de groepsleerkracht. De vragenlijst bestaat uit zeven categorieën, per categorie worden er vier vragen gesteld. Hieruit ontstaat een leerlingprofiel en uiteindelijk een groepsoverzicht. Ieder leerlingprofiel wordt gekoppeld aan 18 indicatie-uitspraken. Indien er een sterke of redelijk sterke match is met een van de indicatie-uitspraken kleurt het hokje in het groepsoverzicht rood of oranje. Dit betekent dat de leerling hier mogelijk ondersteuning en/of extra zorg voor nodig heeft. De indicatie-uitspraken 1 tot en met 5 in het groepsoverzicht hebben betrekking op het gebied van sociale vaardigheden en zijn dus relevant voor dit onderzoek. De overige indicatie-uitspraken zijn niet relevant voor dit onderzoek en worden daarom buiten beschouwing gelaten.

- **gegevens indicatie-uitspraken**

ZIEN!	groep 3	groep 4	groep 5	groep 6	groep 7	groep 8	totaal
uitspraak 1	1	9	4	2	14	11	41
uitspraak 2	4	5	3	0	6	8	26
uitspraak 3	3	1	1	3	14	13	35
uitspraak 4	5	2	6	3	2	4	22
uitspraak 5	1	1	2	0	4	6	14
aantal leerlingen	64	44	55	25*	61	42	291

NB. De gegevens van een groep 6 ontbreken, waardoor dit de gegevens van 291 kinderen zijn.

uitspraak 1 = zorgbehoefte op het gebied van sociaal initiatief

uitspraak 2 = zorgbehoefte op het gebied van sociale flexibiliteit

uitspraak 3 = zorgbehoefte op het gebied van sociale autonomie

uitspraak 4 = zorgbehoefte op het gebied van impulsbeheersing

uitspraak 5 = zorgbehoefte op het gebied van inlevingsvermogen

- **analyse indicatie-uitspraken**

Opvallend is dat in groep 7 en 8 vaker sprake is van zorgbehoefte op een van de gebieden, dan in de lagere groepen. Op het gebied van inlevingsvermogen is er in totaliteit gezien de minste zorgbehoefte, hoewel dat voor groep 7 en 8 juist geldt op het gebied van impulsbeheersing. De meeste zorgbehoefte zit op het gebied van sociaal initiatief en sociale autonomie.

In totaal is er 138 keer sprake van zorgbehoefte op een van de gebieden. We kunnen niet stellen dat dit voor 138 afzonderlijke leerlingen is, want het kan zijn dat een leerling op meerdere gebieden zorgbehoefte heeft. Na verdere analyse blijkt dat er in totaal voor 97 leerlingen sprake is van zorgbehoefte op een of meerdere gebieden (zie onderstaand schema). Dit is exact een derde deel van de leerlingen.

ZIEN!	groep 3	groep 4	groep 5	groep 6	groep 7	groep 8	totaal
aantal leerlingen met zorgbehoefte	11	14	14	7	26	25	97
totaal aantal leerlingen	64	44	55	25*	61	42	291

- **toelichting c.q. verantwoording gegevens observatielijsten ZIEN!**

Bij de observatielijsten van ZIEN! zijn een aantal aspecten die al dan niet een rol hebben gespeeld. Hieronder staan deze aspecten genoemd en toegelicht.

keuze indicatie-uitspraken

Er is gekozen om naar de indicatie-uitspraken (1 tot en met 5) te kijken. Per leerling zou ook gekeken kunnen worden naar een van de zeven categorieën waarop bevraagd wordt. De reden waarom is gekozen om te kijken naar deze indicatie-uitspraken is omdat dit aangeeft of er zorgbehoefte is op het gebied van de sociale vaardigheden en dus het best overeenkomt met dit onderzoek. De zeven categorieën hebben allen eveneens relevantie, maar zijn wat minder specifiek te koppelen aan sociale weerbaarheid.

professionaliteit en objectiviteit

De observatielijsten worden ingevuld door de groepsleerkrachten, waarbij we uitgaan van hun professionaliteit. Echter heeft iedere groepsleerkracht zijn/haar eigen visie en beleving en zijn daardoor niet volledig objectief.

Ken je grenzen!

sociale weerbaarheid bij kinderen in het basisonderwijs

Karin Bakker

afstuderen

modulecode PEDAFS01RD

afstudeerbegeleider Marleen Bravenboer

beroepsproduct - adviesrapport opdrachtgever

Ken je grenzen!

sociale weerbaarheid bij kinderen in het basisonderwijs

Voor u ligt mijn beroepsproduct, behorend bij het onderzoeksverslag: 'Ken je grenzen!'. Dit beroepsproduct is een adviesrapport aan opdrachtgever CBS De Vrijenburg, gebaseerd op het onderzoek dat is uitgevoerd.

Het onderzoek heeft plaatsgevonden in de wijk Vrijenburg, hoofdzakelijk op CBS De Vrijenburg, te Barendrecht. Steeds meer jonge mensen ondervinden problemen en achterstanden in hun sociaal-emotionele ontwikkeling (Ykema, 2013). Het is belangrijk om zelfredzaam te zijn en je in de hedendaagse maatschappij te kunnen weren tegen alle negatieve invloeden. Om in de maatschappij te kunnen functioneren is het daarom belangrijk sociaal weerbaar te zijn. Je moet jezelf kunnen profileren en jezelf staande houden, hiervoor moet je stevig in je schoenen staan. Je zult moeten weten waar je eigen grenzen liggen en die aan anderen duidelijk kunnen maken. Eveneens is het van belang de grenzen van anderen te herkennen en hier respectvol mee om te gaan. Een kind dat niet of onvoldoende sociaal weerbaar is, ondervindt problemen. Helaas is er momenteel geen passende interventie op CBS De Vrijenburg, vandaar dit onderzoek.

Door het achterhalen van behoeften en het vergaren van de juiste informatie, middels bevragen, literatuuronderzoek en observatielijsten, zijn de resultaten betreffende dit onderzoek verzameld. De resultaten geven een beeld van de huidige situatie vanuit het oogpunt van de leerlingen, de visie van de betrokkenen en de behoeften van de ouders/verzorgers. Grotendeels is te stellen dat de leerlingen voldoende sociaal weerbaar zijn, echter wordt duidelijk dat de ouders/verzorgers vinden dat er, naast het huidige aanbod binnen de reguliere onderwijstijd, meer tijd besteed moet worden aan het weerbaar maken van kinderen. Tevens vindt het merendeel van de ouders/verzorgers dat er ook buiten de reguliere onderwijstijd meer aandacht moet zijn voor de sociale ontwikkeling / weerbaarheid van kinderen. Ook uit de observatielijsten van ZIEN! (expertsysteem voor het bevorderen van de sociaal emotionele ontwikkeling van kinderen) blijkt dat er voor een groot deel van de leerlingen een zorgbehoefte betreffende sociale vaardigheden is.

Na het onderzoek (het verzamelen en analyseren van data) en het beschrijven van de resultaten konden er conclusies getrokken worden. Naar aanleiding van de conclusies werd duidelijk dat het zinvol is om een aantal aanbevelingen te doen aan de opdrachtgever, aangezien er op meerdere punten verbetering mogelijk en wenselijk is.

Onderstaande aanbevelingen vormen het adviesrapport voor opdrachtgever CBS De Vrijenburg:

- ***aanbeveling 1 – kinderen in kaart***

De eerste aanbeveling is een aanbeveling, betreffende het beter in beeld brengen van de leerlingen op CBS De Vrijenburg, die niet of onvoldoende weerbaar zijn. Dit kan door het aanpassen van het zorgoverzicht (groepsoverzicht met bijzonderheden en zorgbehoeften van leerlingen). Een andere mogelijkheid is het sociaal weerbaar zijn van de leerlingen opnemen in de leerlingbespreking. Op deze manier krijgen het management en de interne begeleiders beter zicht op welke leerlingen niet of onvoldoende weerbaar zijn. Afgezien van de interventies die al dan niet ingezet kunnen worden, is de eerste stap om de sociale weerbaarheid van de leerlingen goed in beeld te brengen.

- ***aanbeveling 2 – aanbod binnen de reguliere onderwijstijd***

Aangezien de ouders/verzorgers vinden dat er binnen de reguliere onderwijstijd in (bij voorkeur) alle leerjaren meer tijd besteed moet worden aan het weerbaar maken van kinderen, is het goed om de leerkrachten hierin te trainen. Op CBS De Vrijenburg hebben momenteel een tweetal leerkrachten het certificaat om met de lessen van het programma Rots en Water te werken. Wanneer een van hen de 'advanced training' gaat volgen, wordt deze opgeleid tot het presenteren van een EDIT (een dag introductie training) aan het eigen team.

Uiteraard is het ook een optie om de collega's die de bevoegdheid hebben, voor het geven van Rots en Water trainingen, in te zetten. Zij kunnen een gehele klas of een groepje leerlingen, die dit specifiek nodig heeft, van een training voorzien. Echter heeft dit als nadeel dat er geen of nauwelijks geld is om deze collega's uit te roosteren. Tevens kan de school de keuze maken nog een aantal leerkrachten, die zij geschikt achten, op te laten leiden (door het laten volgen van de basiscursus Rots en Water). Het is wel belangrijk om de kwaliteiten en competenties van de leerkrachten in beeld te hebben. Aangezien de ouders/verzorgers duidelijk aangeven dat het belangrijk is dat de persoon die dit gaat doen affiniteit moet hebben op dit vlak. Een aanpak door iemand die affiniteit heeft, zal het meest effectief zijn.

Behalve op schoolniveau, zijn er op verenigingsniveau (waar de school aan verbonden is) mogelijkheden. Op schoolniveau is het niet mogelijk om een leerkracht uit te roosteren voor het geven van Rots en Water trainingen, echter is dit op verenigingsniveau wel haalbaar. De concrete mogelijkheden zullen binnen de vereniging besproken moeten worden.

- ***aanbeveling 3 – aanbod buiten de reguliere onderwijstijd***

Veel ouders/verzorgers geven aan zelf bereid te zijn te investeren. Sommige zijn zelfs bereid financieel bij te dragen. Het bieden van een weerbaarheidstraining, buiten de reguliere onderwijstijd, behoort daarmee ook tot de aanbevelingen. Wat betreft het geven van een weerbaarheidstraining zijn er meerdere mogelijkheden te bieden. Kijkend naar het geslacht, de leeftijd en/of de situatie van de kinderen is er een training op te stellen. Het koppelen van een oudercursus (of ter introductie een ouderavond) zorgt ervoor dat je ook ouders/verzorgers in dit proces betreft. Een aantal ouders/verzorgers geven aan, dat zij tevens vinden dat er een taak voor de opvoeders in de thuissituatie is weggelegd. Het is ideaal als je dit beiden kunt aanbieden of kunt combineren.

- ***aanbeveling 4 – samenwerking in de wijk***

Tot slot kan een samenwerking tussen school, de buurtsportcoach en sportverenigingen ook bijdragen. Het is geen opzichzelfstaande aanbeveling, maar zeker geschikt als aanvulling op bovenstaande aanbevelingen. De ouders/verzorgers geven aan dat inschrijving bij een (relevante) sportvereniging behoort tot de opties om te investeren in de weerbaarheid van het kind. Door een samenwerking tussen school, de buurtsportcoach en sportverenigingen te realiseren, komen kinderen in de contact met het aanbod van de diverse sportverenigingen en krijgen zij de mogelijkheid om vrijblijvend te ontdekken welke sport(vereniging) hun voorkeur heeft. Door bijvoorbeeld het organiseren van een workshop, gastlessen en/of toernooi komen de kinderen in aanraking met diverse sporten. Zo kan je de kinderen stimuleren om zich inderdaad in te schrijven bij een (relevante) sportvereniging, waardoor je tegemoet komt aan de behoefte van de ouders/verzorgers. Uit het gesprek met de buurtsportcoach blijkt dat hij hier positief tegenover staat. Als school hier eveneens een kans ziet, is het wellicht een mogelijkheid om de leerkracht bewegingsonderwijs hier uren voor te geven vanuit het taakbeleid. Zo drukt dit niet op de formatie, maar kan er wel gekeken worden naar de mogelijkheden.

Literatuurlijst

Hieronder de literatuurlijst met bronnen die geraadpleegd zijn gedurende dit onderzoek.

- Bakker, K. (2013). *Organisatie en beleid*. Eindopdracht module Organisatie en beleid. Rotterdam: Hogeschool Rotterdam.
- Berg, M., van Gelder, W., & van Weene, E. (2007). *Zorg voor beweging in de PABO*. Heeswijk-Dinther: Esstede BV.
- Citogroep primair onderwijs. (2004). *WISEON*. Arnhem: CITO.
- Donk, C. v. (2013). *Praktijkonderzoek in zorg en welzijn*. Bussum: Coutinho.
- Gelder, W. v. (2002, november). *Wat doe je met uitvallers of achterblijvers?* Motorische Remedial Teaching. Lichamelijke Opvoeding.
- Infoteur. (2011). *Mens en gezondheid, infonu*. Opgeroepen op 6 januari 2014, van infonu, online bibliotheek: mens-en-gezondheid.infonu.nl/kinderen/85799-de-ontwikkelingsstadia-van-piaget.html
- Jankowski, M. (z.d.). *Weerbaarheid*. Opgeroepen op 4 juni 2013, van weerbaarheid: www.weerbaarheid-jankowski.nl
- Kaandorp, W., & Hooning, M. (2012, september). *MRT; illusie of werkelijkheid?* LO.
- Kijk op ontwikkeling. (2012). *Sociale ontwikkeling*. Geraadpleegd 14 februari 2014, van <http://www.kijkopontwikkeling.nl/problemen/sociaal-emotionele-ontwikkeling/inleiding1.html>
- Kohnstamm, R. (2009). *Kleine ontwikkelingspsychologie II – de schoolleeftijd*. Houten: Bohn, Stafleu, van Loghum.
- Leraar 24. (2010). *Contact leraar en leerling*. Opgeroepen op 8 juni 2014, van <http://www.leraar24.nl/dossier/2282/contact-leraar-en-leerling>
- Maclean, K. (2004). *Resilience: What it is and how children and young people can be helped to develop it*. Geraadpleegd op 14 juni 2013, van <http://www.cyc-net.org/cyc-online/cycol-0304-resilience.html>
- Migchelbrink, F. (2010). *Praktijkgericht onderzoek in zorg en welzijn*. Amsterdam: SWP.
- Normann, R. (z.d.). *Energy-motion*. Opgeroepen op 2 juni 2013, van energy-motion: www.energy-motion.nl
- Rijksoverheid. (z.d.). *Wat is de gewichtenregeling in het basisonderwijs?* Geraadpleegd op 8 februari 2014, van <http://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/leerachterstand/vraag-en-antwoord/wat-is-de-gewichtenregeling-in-het-basisonderwijs.html>
- Timpaan onderwijs. (z.d.). *Sociaal Krachtig! Sociaal vaardig en weerbaar*. Geraadpleegd op 14 februari 2014, van <http://www.timpaanonderwijs.nl/sociale-vaardigheden-en-weerbaarheid/>
- Ykema, F. (2013). *Rots en Water praktijkboek: een psychofysieke training voor jongens en meisjes*. Amsterdam: SWP.
- Ykema, F. (z.d.). *Rots en Water*. Opgeroepen op 12 december 2013, van Rots en Water programma - Sociale Competentie Training: <http://www.rotsenwater.nl>
- Ykema, F. (z.d.). *Rots en Water; sociaal - emotionele ontwikkeling*. Opgeroepen op 23 november 2013, van www.rotsenwater.nl: http://www.rotsenwater.nl/?action=main.content&article_nID=73&navID=6
- ZIEN!. (z.d.). *Pedagogisch expertsysteem: voor het basisonderwijs*. geraadpleegd op 30 mei 2014, van http://www.zienvooronderwijs.nl/wat_is_ZIEN_primair_onderwijs